

West-Friese
Archeologische
Rapporten 102

Antiek porselein op een erf achter de Breedstraat

Archeologisch onderzoek op het perceel Hoogstraat 7
in Enkhuizen

C.P. Schrickx en D.M. Duijn

**Antiek porselein op een erf achter de
Breedstraat**

**Archeologisch onderzoek op het perceel Hoogstraat 7 in
Enkhuizen**

C.P. Schrickx en D.M. Duijn

Colofon

West-Friese Archeologische Rapporten 102

Titel: Antiek porselein op een erf achter de Breedstraat.
Archeologisch onderzoek op het perceel Hoogstraat 7 Enkhuizen.

Onderzoekslocatie: Hoogstraat 7, Enkhuizen, gemeente Enkhuizen

OM-nummer: 64475

Projectnummer: 402

Centrumcoördinaat: x: 148.795, y:524.117

Opdrachtgever: Dhr. C. van Veen

Uitvoerder: Archeologie West-Friesland

Auteur: C.P. Schrickx (senior-archeoloog, Archeologie West-Friesland)
D.M. Duijn (archeoloog, Archeologie West-Friesland)

Redactie: M.H. Bartels (senior-archeoloog, Archeologie West-Friesland)

Veldwerk: C.P. Schrickx
D.M. Duijn
A. Weel (archeologisch medewerker, Archeologie West-Friesland)

Determinatie Aardewerk: C.P. Schrickx
Metaal: C.P. Schrickx en F. Postma (vrijwillig medewerker, Archeologie West-Friesland)
Tabakspijpen: J. van Oostveen (zelfstandig onderzoeker, Tiel)

Fotografie objecten: D.M. Duijn

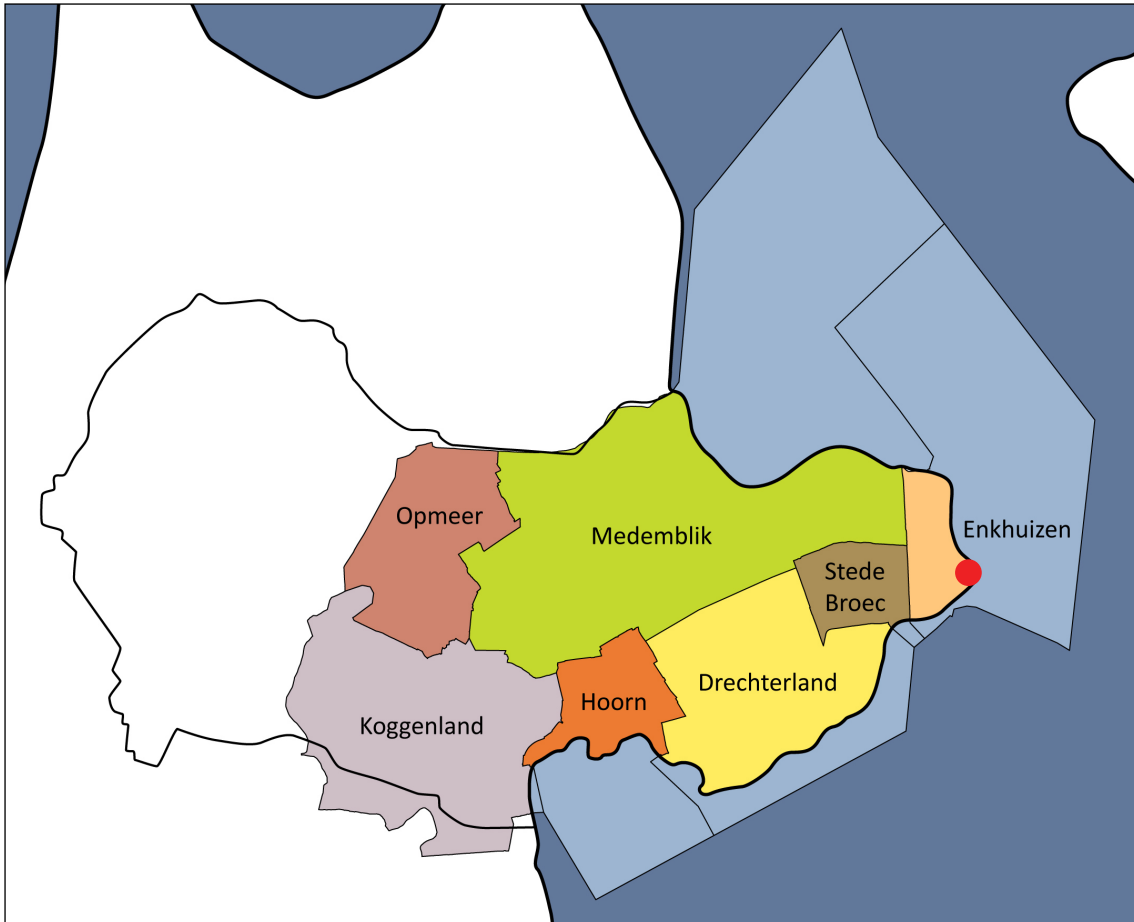
GIS/kaartmateriaal: D.M. Duijn

© Archeologie West-Friesland 2016

Niets van deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, film, fotokopie, digitaal of geautomatiseerd systeem zonder voorafgaande toestemming van de copyrighthouders en de auteur.
De uitgever heeft de inhoud met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. Ondanks deze zorgvuldigheid kunnen gegevens zijn veranderd of onjuist zijn weergegeven.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	5
2. De onderzoekslocatie	6
2.1 Geologie en landschap	6
2.2 Korte geschiedenis van Enkhuizen	7
2.3 Historische ontwikkeling plangebied	10
3. Doel en methode van het onderzoek	13
3.1 Onderzoeksopdracht	13
3.2 Methode	13
4. Resultaten	16
4.1 Bodemopbouw	16
4.2 Sporen	17
4.3 Vondstmateriaal	18
4.3.1 Keramiek	19
4.3.2 Roodbakkend en witbakkend aardewerk	19
4.3.3 Nederlandse faience en majolica	20
4.3.4 Aziatisch porselein	23
4.3.5 Overige keramiek	35
4.3.6 Bouwkeramiek	37
5. Synthese	38
6. Beantwoording onderzoeksvragen	41
7. Literatuur	42
Determinatielijsten en specialistisch onderzoek	
Bijlage 1 Determinatielijst keramiek	45
Bijlage 2 Determinatielijst bouwkeramiek	52
Bijlage 3 Determinatielijst metaal	54
Bijlage 4 Determinatielijst overig	55
Bijlage 5 Determinatielijst tabakspijpen	57

Afb. 1 en 2 Ligging van het plangebied Hoogstraat 7 binnen West-Friesland en op een luchtfoto (Google Maps).

1. Inleiding

Op 19 januari 2015 is door Archeologie West-Friesland een archeologische opgraving uitgevoerd op het perceel Hoogstraat 7 in Enkhuizen (afb. 1 en 2). Het veldwerk is uitgevoerd door senior KNA-archeoloog drs. C.P. Schrickx, archeoloog D.M. Duijn en archeologisch medewerker A. Weel. De uitwerking van het onderzoek is gedaan door C.P. Schrickx en D.M. Duijn, met medewerking van vrijwillig medewerkers van Archeologie West-Friesland.

Opdrachtgever voor het onderzoek was dhr. C. van Veen. De aanleiding voor het onderzoek vormde de sloop van de bestaande garage en de bouw van een nieuw woonhuis op het perceel. Uit 2012 dateert een Archeologisch Quicksan van Archeologie West-Friesland, waarin de historische ontwikkeling van het plangebied aan de hand van historische gegevens en kaartmateriaal is uiteengezet. Op basis hiervan kon worden gezegd dat het perceel zeker vanaf de 16de eeuw was bewoond. Het plangebied had daarom een hoge archeologische waarde. De bouwwerkzaamheden zouden de archeologisch waardevolle resten verstoren, waardoor archeologisch onderzoek noodzakelijk was. De opdrachtgever heeft vervolgens besloten een archeologievriendelijk bouwplan uit te voeren door de nieuwe woning op een schuimbetonplaat te bouwen zonder heipalen en door de geplande diepe kelder achterwege te laten. Hiertoe diende wel de bovenlaag te worden afgegraven onder archeologische begeleiding conform het KNA-protocol opgraven. Voor de uitvoering van dit onderzoek is door Archeologie West-Friesland een Programma van Eisen (PvE) opgesteld, dat officieel is vastgesteld op 12 december 2014.

In dit standaardrapport worden de resultaten van het archeologisch onderzoek (OM-nummer 64475, project 402) weergegeven. De rapportage bestaat uit twee delen. In het eerste deel worden de fysisch-geografische achtergrond en de historische gegevens met betrekking tot het plangebied en de directe omgeving uiteengezet. In het tweede deel worden de aangetroffen sporen en het verzamelde vondstmateriaal geanalyseerd en wordt antwoord gegeven op de onderzoeksvragen zoals in het PvE geformuleerd. De sporen zijn weergegeven op een allesporenkaart in de tekst.

De rapportage volgt de eisen die daaraan worden gesteld in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) versie 3.3 en het Kwaliteitshandboek Archeologie Hoorn, versie 2013.

2. De onderzoekslocatie

2.1 Geologie en landschap

Aan het einde van de laatste ijstijd lag Enkhuizen in een schaars begroeid landschap, waar in de loop van die ijstijd zand was afgezet. Geologisch gezien behoort deze zandafzetting tot de Formatie van Twente (Laagpakket van Wierden: dekzand).¹ De top van deze pleistocene afzetting bevindt zich tussen de 14 en 10 meter –NAP. Na afloop van de ijstijd steeg de temperatuur en smolten de landijsmassa's waardoor de zeespiegel steeg. Hierdoor steeg ook de grondwaterspiegel en vormde zich veen (het Basisveen) op het dekzand. Dit Basisveen werd uiteindelijk afgedekt door wad- en kwelderafzettingen.

Tot circa 3800 voor Chr. was West-Friesland vrij toegankelijk voor de zee. De toenmalige kust bestond voornamelijk uit zandige wadplaten waartussen een groot aantal west-oost georiënteerde geulen lag. Meer landinwaarts gingen de zandige platen over in lagunes waarin klei werd afgezet. Een groot deel van West-Friesland lag in dit lagunaire gebied.² De sedimenten die in deze periode zijn afgezet, worden gerekend tot de oudste afzettingen van de Beemster Afzettingen (voorheen Calais II en III, tegenwoordig: Laagpakket van Wormer).

Rond 3800 voor Chr. ontstonden aan de kust van Noord-Holland op de zandige wadplaten strandwallen die de kust langzaam afsloten. De zee kon vanaf deze periode alleen nog via enkele zeegaten in het achterland doordringen. Via het zeegat van Bergen drongen getijdengeulen West-Friesland binnen. Buiten de invloedssfeer van deze geulen vond geen sedimentatie plaats en vormde zich veen. Binnen de invloedssfeer van deze getijdengeulen vond afzetting van zand en klei plaats. Het grovere, zandigere materiaal sedimenteerde in en direct naast de geul. Het lichtere en kleiiger materiaal werd bij overstromingen verder van de geul afgezet.

Tussen 3800 en 1400 voor Chr. verlegden de getijdengeulen enkele malen hun loop, waardoor de ondergrond van West-Friesland een zeer ingewikkelde opbouw heeft. Deze opbouw, en de geologische geschiedenis, is door De Mulder en Bosch ontrafeld en systematisch beschreven. Volgens deze reconstructies heeft Enkhuizen in een kweldergebied gelegen. De mariene afzettingen die in Enkhuizen direct onder de bouwvoor liggen, behoren tot het Laagpakket van Wormer. Grote getijdengeulen zijn vermoedelijk niet actief geweest. Buiten de actieve delen van het zeegat vond veengroei plaats (behorend tot het Hollandveen Laagpakket).

Rond 1500 voor Chr. sloot het zeegat van Bergen en werden de geulsystemen in West-Friesland minder actief. Na het droogvallen van de geulen vond als gevolg van differentiële inklinking van de verschillende afzettingen een omkering (inversie) van het reliëf plaats. De aanvankelijk laaggelegen kreekbeddingen en oevers zakten minder in dan de aanvankelijk hooggelegen kwelders.

Buiten de actieve geulen had vanaf circa 3800 voor Chr. in heel West-Friesland continu veenvorming plaatsgevonden, waardoor grote veenkussens waren ontstaan. Op het moment dat de laatste actieve geulen verlandden, verdwenen ook deze onder een pakket veen. Op en rond de veenkussens waren alleen nog kleine veenstroompjes actief. Deze voerden het water uit de veenkussens af naar lager gelegen delen.

1 Hoewel Nitg-TNO in 2000 (Weerts e.a., 2000; De Mulder e.a., 2003) een nieuwe lithostratigrafische indeling heeft ingevoerd, wordt in dit stuk ook de oude chronostratigrafische indeling, gebruikt door De Mulder/Bosch, weergegeven. Het Laagpakket van Wormer komt overeen met de Afzettingen van Calais, het Laagpakket van Walcheren met de Afzettingen van Duinkerken en het Hollandveen Laagpakket met het Hollandveen.

2 De Mulder/Bosch, 1982.

De bewoning in West-Friesland in de Midden- en Late-Bronstijd (1500 tot 800 voor Chr.) concentreerde zich op de flanken van deze geulruggen en op de kwelders.³ Tot voor kort waren in de binnenstad van Enkhuizen geen sporen van bewoning of andere activiteiten uit de Bronstijd opgegraven. Eind 2014 zijn echter ploegsporen en enkele greppels uit de Bronstijd gevonden langs de Burgwal, in de zuidwesthoek van de stad.⁴ Ten noorden van de stad is verder een grote nederzetting opgegraven.⁵ Door toenemende vernatting werd West-Friesland rond 800 voor Chr. verlaten. Tot het ontstaan van de handelsplaats Medemblik omstreeks 700 na Chr. was het gebied vermoedelijk onbewoond.⁶

In de Middeleeuwen was West-Friesland bedekt met een dik veenpakket. Door het ontstaan van de Zuiderzee in de 11de en 12de eeuw werd de invloed van de zee aan de oostzijde van Noord-Holland aanzienlijk groter: de zee sloeg grote stukken land langs de kust weg en de Hollandse binnenmeren ontstonden. Het ontstaan van de Zuiderzee, gecombineerd met een gemiddelde stijging van de temperatuur, zorgde voor een natuurlijke ontwatering van het West-Friese veenpakket en gunstige condities voor ontginning. De eerste ontginningen in West-Friesland dateren uit de 8ste eeuw en vonden plaats rond Medemblik. Van de 10de tot en met de 12de eeuw werd de rest van West-Friesland ontgonnen. Het gebied werd geschikt gemaakt voor bewoning en landbouw door op systematische wijze sloten door het veen heen te graven, waardoor het veen ontwaterde. Door de ontwatering oxideerde het veen en klonk het veenpakket in, met een geleidelijke daling van het maaiveld als gevolg. Het land werd hierdoor kwetsbaar voor inbreuken van de zee en overstromingen.⁷ De bewoners van West-Friesland probeerden dit gevaar te verkleinen door dijken aan te leggen. Deze verschillende losse dijken werden met elkaar verbonden, waardoor West-Friesland vanaf circa 1250 werd beschermd door één lange dijk: de Westfriese Omringdijk. Deze dijk is in de eeuwen hierna nog diverse malen doorgebroken, waardoor land afsloeg en klei en zand werd afgezet. De loop van de Omringdijk is in de loop der eeuwen sterk gewijzigd. Door het verdwijnen van het voorland (het land dat voor de dijk lag) verzwakte de dijk, waardoor deze op een groot aantal plaatsen moest worden teruggelegd door middel van inlaagdijken. De huidige Omringdijk bevat hierdoor slechts in een aantal dijkvakken nog de originele 12/13de-eeuwse kern.⁸ Het tracé van de Omringdijk loopt in Enkhuizen onder de Vissersdijk en Breedstraat.

Om het gebied binnen de Omringdijk droog te houden moest dagelijks water in zee worden geloosd. In eerste instantie gebeurde dit tijdens eb via spuisluizen in de dijk. Door de aanhoudende daling van het maaiveld was dit na verloop van tijd niet meer mogelijk. De introductie van de poldermolen in Holland in het begin van de 15de eeuw was een antwoord op dit probleem. De eerste poldermolens bij Enkhuizen stonden ten noorden van de stad, aan het einde van de Oude Gouw, en dateren uit omstreeks 1452.⁹

2.2 Korte geschiedenis van Enkhuizen

Enkhuizen is gelegen in het oosten van West-Friesland, aan het oostelijke einde van een oost-west georiënteerde bewoningsas: de Streekweg. De aan deze weg gelegen dorpen bevonden zich oorspronkelijk noordelijker langs een oudere bewoningsas (de Zuiderkadijk). Deze as met

3 IJzereef/Van Regteren Altena, 1991; Roessingh/Lohof, 2011.

4 Duijn 2016.

5 Roessingh/Lohof 2011.

6 Besteman 1990, 107.

7 Besteman 1990, 93-96.

8 Boon 1991, 78-114.

9 Boon 1991, 100.

de aanliggende dorpen is ten gevolge van de vorderende veenontginningen verplaatst naar de locatie van de huidige Streekweg, waarschijnlijk in de 12de eeuw.¹⁰

De stad Enkhuizen is ontstaan uit een samensmelting van twee dorpen: Enchusen en Gommerskarspel. De kern van Gommerskarspel lag waarschijnlijk bij de huidige Westerkerk, de locatie van het oude Enchusen moet worden gezocht in het huidige IJsselmeer, in het verlengde van de Streekweg/Westerstraat. Door het terugleggen (inlagen) van de Westfriese Omringdijk in de 13de eeuw kwam het oude Enkhuizen buitendijks te liggen. Ten gevolge van de stijgende zeespiegel en het afslaan van dit buitendijkse land is het dorp door zijn inwoners geleidelijk verplaatst naar het gebied binnen de Omringdijk. Hierdoor kwam Enkhuizen tegen Gommerskarspel aan te liggen. In 1356 kregen de dorpen stadsrechten en werden zij door graaf Willem V onder de naam Enkhuizen officieel samengevoegd tot stad. In de periode hierna

Afb. 3 Enkhuizen op de kaart van Jacob van Deventer uit omstreeks 1560.

10 Zie voor een uitgebreide beschrijving van de geschiedenis van Enkhuizen: Duijn 2011.

kreeg Enkhuizen een stedelijk karakter door de aanleg van havens, het oprichten van poorten en verdedigingswerken en de bouw van publieke gebouwen, waaronder een stadhuis, gasthuis en waag.

Pas na de St. Elizabethvloed van 1421 werd het buitendijks gelegen Enkhuizen definitief opgegeven. Op dat moment was alleen de kerk hier waarschijnlijk nog aanwezig. Deze kerk werd afgebroken en vanaf 1423 begonnen de Enkhuizenaren met de bouw van de huidige Zuiderkerk, gewijd aan St. Pancratius. Iets later werd de Westerkerk, gewijd aan St. Gummarus, door de parochianen van Gommerskarspel vergroot. In de 15de eeuw werden vier kloosters in Enkhuizen opgericht, namelijk drie vrouwenkloosters bij de Westerkerk en een mannenklooster bij de Zuiderkerk. Onder druk van de gespannen politieke situatie door de Hoekse en Kabeljauwse twisten begon men in 1489 de hele stad met wallen te omgeven. De Westerkerk en omliggende kloosters kwamen hierbij binnen de stadsomwalling te liggen.

Dankzij de bloeiende haringvisserij en handel nam het aantal inwoners van Enkhuizen in de 16de eeuw zeer snel toe. Dit veroorzaakte de bouw van steeds meer huizen, die nu vaak werden uitgevoerd in baksteen in plaats van hout. Tevens was meer havenruimte nodig, wat tussen 1540 en 1570 resulteerde in de aanleg van de Oude Haven, Vissershaven en Oosterhaven. De Oude Haven werd beschermd door de in 1540 gebouwde Drommedaris, de enige nog bestaande verdedigingstoren van Enkhuizen. De kaart van Jacob van Deventer, de oudste stadsplattegrond van Enkhuizen, geeft een beeld van de omvang van Enkhuizen rond 1560 (afb. 3).

Gebrek aan ruimte voor de snel groeiende bevolking en toenemende economische activiteiten was de belangrijkste reden om de stad grootschalig uit te breiden aan de west- en noordzijde

Afb. 4 Enkhuizen op de kaart uit de kroniek van Brandt uit 1666.

rond 1600. De stadsmuren en torens werden vervangen door moderne verdedigingswerken in de vorm van aarden wallen en bastions. Tevens werden nieuwe havens binnen de stad gegraven, namelijk de Nieuwe Haven, Oude Buishaven en Nieuwe Buishaven. Op de kaart uit de kroniek van Brandt uit 1666 is de omvang van de stad na de grote stadsuitbreiding te zien (afb. 4).

Rond 1620 bereikte de economische bloei van Enkhuizen zijn piek. Op dat moment woonden ongeveer 21.000 mensen binnen de vest. De bloei was in de eerste plaats te danken aan de haringvisserij. Hiernaast speelden de handel en scheepvaart een grote rol, met name de Sontvaart (handel op het Oostzeegebied), kust- en Straatvaart (handel op Frankrijk en landen langs de Middellandse Zee) en handel met Azië door de VOC.

Rond het midden van de 17de eeuw was de bloeiperiode voorbij en vond op zowel economisch als demografisch gebied verval plaats. Het dieptepunt van de crisis werd bereikt rond 1850, toen Enkhuizen nog slechts ca. 5000 inwoners telde. De leegloop had als gevolg dat veel huizen werden gesloopt en de stad een landelijk karakter kreeg, met name in de Boerenhoek. Pas vanaf de late 19de eeuw was weer sprake van groei door de aanleg van de spoorlijn en intensivering van de land- en tuinbouw, met name de teelt van bloemzaad.

2.3 Historische ontwikkeling plangebied

De Hoogstraat vormt samen met de Oosterhavenstraat en Zilverstraat een as die ongeveer parallel loopt aan de Breedstraat. Het straatniveau van de Oosterhavenstraat, Hoogstraat en Zilverstraat ligt aanzienlijk lager dan dat van de Breedstraat, omdat de laatstgenoemde straat op de Westfriese Omringdijk ligt.

De as Zilverstraat - Hoogstraat - Oosterhavenstraat is waarschijnlijk in de 14de eeuw ontstaan door de aanleg van een lage dijk op deze locatie. De dijk functioneerde als waterkering, maar waarschijnlijk eveneens als verdedigingswal: op de wal stond vermoedelijk een houten palissade.¹¹

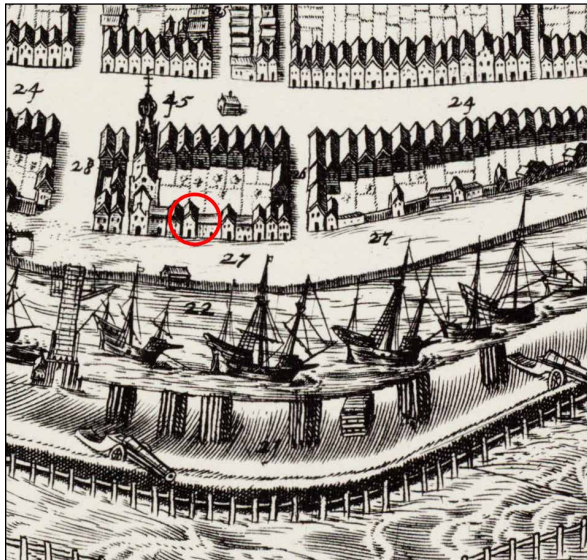
Tot in de 16de eeuw vormde de as de oostelijke grens van Enkhuizen en stond het water van de Zuiderzee tot aan de voet van de dijk/wal. Deze situatie is te zien op de kaart van Jacob van Deventer uit omstreeks 1560 (afb. 5). De oudste bewoning langs de westzijde van de as Zilverstraat-Hoogstraat-Oosterhavenstraat dateert waarschijnlijk uit de 15de of eerste helft van de 16de eeuw. Op de kaart van Jacob van Deventer, hoewel niet erg gedetailleerd, is aaneengesloten bebouwing weergegeven.

Rond 1567 is de Wierdijk in zee opgeworpen ten oosten van de as Oosterhavenstraat-Hoogstraat-Zilverstraat. Hierbij ontstond

Afb. 5 Uitsnede uit de kaart van Jacob van Deventer uit circa 1560 met de ligging van het plangebied (blauwe cirkel).

11 Duijn 2011, 116.

Afb. 6 Uitsnede uit de kaart van Wagenaar uit 1577 met de ligging van het plangebied (rode cirkel). Het noorden is rechts.

Afb. 7 Uitsnede uit de kaart uit de kroniek van Brandt uit 1666 met de ligging van het plangebied (blauwe cirkel).

de nog bestaande Oosterhaven. De as Oosterhavenstraat - Hoogstraat - Zilverstraat was hierna niet langer de oostelijke grens van de stad, maar functioneerde als de westelijke kade van de Oosterhaven.

De situatie in 1577 is zichtbaar op de kaart van Wagenaar (afb. 6). Binnen het plangebied is een pand getekend.

Een deel van de Oosterhaven is rond 1585 gedempt. Dit is de strook grond tussen de Zilverstraat en de Bierkade. In de 17de eeuw stonden hier veel huizen.

Op de kaart uit de kroniek van Brandt uit 1666 is aaneengesloten bebouwing langs de westzijde van de Hoogstraat getekend (afb. 7).

Op de oudste kadastrale kaart uit 1823 stond ter plaatse van het plangebied een klein gebouw (afb. 8). Dit is een bijgebouw van een huis aan de Breedstraat (E174), in bezit van koopman Albert Fz. Uilham. Op kaarten uit de periode 1900 is de locatie van het plangebied onbebouwd.

Albert Frederiks Uilham (Uijlham) was in 1785 getrouwd met Anna van der Heide.¹² Ze woonden toen beide op de Vismarkt. Hij trouwde in 1815 een tweede maal met Sjoukje Luitjes.¹³ Bij haar overlijden op 3 januari 1849 wordt als woonadres de Breedstraat opgegeven. Twee maanden later overleed in dat pand ook Albert op de

leeftijd van 81 jaar. In het kadaster wordt Albert aangeduid als koopman. Mogelijk was hij ook aannemer, want als zodanig komt een Albert Uilham uit Enkhuizen in het archief van Vlieland voor.¹⁴ Hij kocht in 1828 samen met twee anderen een huis op Vlieland en wordt in 1832 als eigenaar genoemd. Bij deze laatste vermelding wordt hij aannemer genoemd. Hij bood in 1823 materiaal van afbraak van een pand in Enkhuizen te koop aan, namelijk eiken en grenen balken, zolder- en vloerdelen, kozijnen, ramen, deuren, intimmering, een grote partij rode Leidse en andere metselstenen en dakpannen (afb. 9). Daarnaast verkocht hij een zo goed als nieuwe voorpui met platte lijst van 33 voet lang¹⁵, deur en kozijnen met luiken, stenen drempels, een

12 WFA, dtb

13 NHA

14 www.allefriezen.nl

15 Waarschijnlijk wordt hier 33 decimeter bedoeld, dus 3,30 meter. Begin 19de eeuw werden vaak nog

Afb. 8 Uitsnede uit de oudste kadastrale kaart uit 1823 met de ligging van het plangebied (rode rechthoek).

dags van en tot twee uren.
 * * Te KOOP, te Enkhuizen: Eene aanzienlijke AFBRAAK, als: Eiken en Greenen Balken, Zolder- en Vloer-deelen, Kouzijns, Ramen, Deuren en Intimmering; eene groote Partij roode Leydsche en andere Metselftenen, en Dakpannen; als ook een geheel zoo goed als nieuwe Voorpuyl, met deszelfs platte Lijst, lang 33 voet, Deur en Kouzijns met Luiken en stenen Drenpels, een platte Stroep met Borstwering, Trap met deszelfs yzeren Lenning, enz.; te bevragen bij ALBERT UILHAM T. Zoon en COMP., te Enkhuizen op de Breefstraat.

Afb. 9 Albert Uilham bood in december 1823 het sloopmateriaal van een afgebroken pand in Enkhuizen te koop aan.

platte stoep met borstwering en trap met ijzeren leuning. Deze verkoop toont aan dat Albert een van opkopers van te slopen panden in de stad was. De winst zat in de verkoop van de sloopmaterialen. Uit historisch onderzoek naar de sloopeconomie van Enkhuizen in de 18de en 19de eeuw komt Fredrik Uilham naar voren als een van de sloophandelaars in het begin van de 19de eeuw.¹⁶ De vader van Albert was kennelijk in dezelfde branche werkzaam.

16 de oude namen voor lengtematen gebruikt, terwijl het decimale stelsel al was ingevoerd. Walda 2014, 99.

3. Doel en methode van het onderzoek

3.1 Onderzoeksopdracht

In het Programma van Eisen is een aantal onderzoeksvragen geformuleerd die als leidraad bij de archeologische begeleiding en de uitwerking hiervan hebben gefungeerd. Dit rapport tracht antwoord op deze vragen te geven.

1. Hoe ziet de bodemopbouw binnen het plangebied eruit? Uit welke tijd dateren de ophogingslagen? Is op deze locatie de wal uit de 14de eeuw aanwezig? Zo ja, hoe ziet de constructie van deze wal eruit?
2. Zijn sporen of vondsten aanwezig van vóór de oudste bewoning op het perceel?
3. Wanneer is op het perceel voor het eerst een woonhuis gebouwd? Wat is de aard van deze bebouwing? Waren de woonhuizen direct (volledig) uitgevoerd in baksteen? Welke informatie geven de resten over de constructie en indeling van de huizen? Wanneer is het huis afgebroken? Is hierna nog een huis op het perceel gebouwd?
4. Zijn resten aanwezig van het bijgebouw dat op de kadastrale kaart uit 1823 is afgebeeld? Wat was de functie van dit bijgebouw?

3.2 Methode

De nieuwbouw is niet gebouwd op heipalen, maar op een plaat schuimbeton van ongeveer 90 cm dik. Hierdoor heeft het archeologisch onderzoek zich beperkt tot het uitgraven van de bouwput. Het archeologisch bodemarchief hieronder is zodoende in situ behouden.

Afb. 10 De graafwerkzaamheden in volle gang. Op de achtergrond het stadhuis (rechts) en de Stadsgevangenis (links).

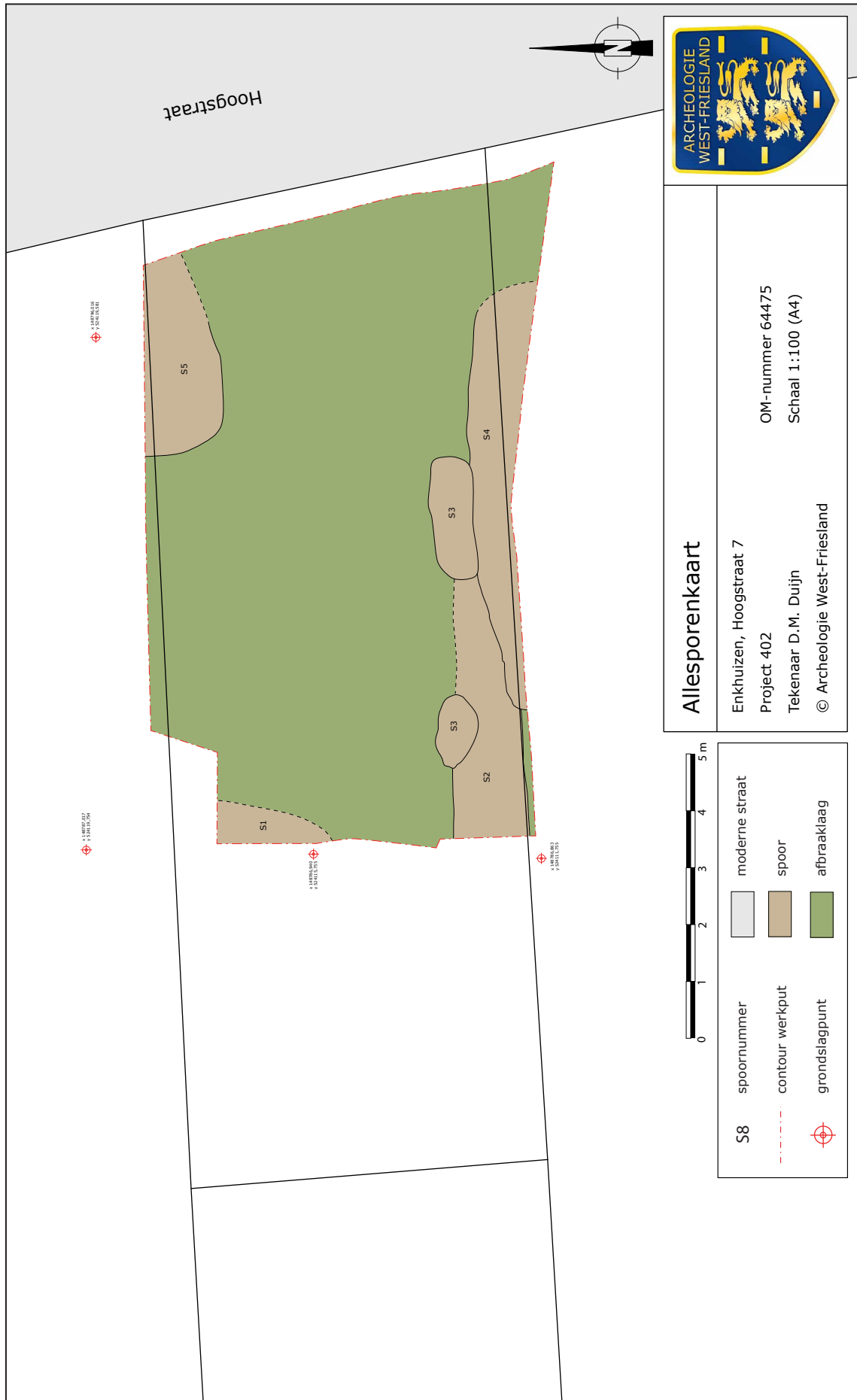
Bij aanvang van de graafwerkzaamheden zijn vier grondslagpunten met RD-coördinaten en een vast NAP-punt uitgezet. In totaal is een oppervlakte van circa 70 m² onderzocht. Het onderzoek vond gelijktijdig met het uitgraven van de bouwput plaats. De bouwput moest van west naar oost in één keer op diepte worden gebracht, zodat geen mogelijkheid bestond tot het aanleggen van een tussenvlak. De onderkant van de bouwput is daarom vastgelegd als sporenvlak. Het maaiveld van het perceel lag aan de westzijde op +1,93 NAP, aan de oostkant (langs de straat) was dit ongeveer 40 cm lager. De onderkant van de bouwput en dus eveneens het gedocumenteerde vlak bevond zich op +0,92 tot +1,05 NAP, zodat de werkput 100 (westkant) tot 60 (oostkant) cm meter diep was. Het was niet mogelijk om grondsporen vanaf het sporenvlak te couperen of af te werken.

Het westprofiel van de werkput is gefotografeerd en beschreven, maar niet getekend. Vanaf de onderkant van de bouwput is een grondboring uitgevoerd om de bodemopbouw globaal in kaart te brengen.

Alle sporen zijn op analoge tekening vastgelegd op schaal 1:20. Het vondstmateriaal is met de hand en voor zover mogelijk per spoor verzameld. De vlakken en stort zijn intensief met een metaaldetector afgezocht.

Bij de uitwerking zijn de keramiek- en glasvondsten gedetermineerd volgens het classificatiesysteem voor laat- en post-middeleeuws aardewerk en glas (het 'Deventer-systeem'). Het doel van dit systeem is het eenduidig beschrijven van keramiek en glas in heel Nederland, waardoor het makkelijker is om vondsten en vondstcomplexen te vergelijken.

Het gravend onderzoek en de uitwerking zijn verricht volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 3.3 en het Kwaliteitshandboek Archeologie Hoorn/West-Friesland, versie 2013.

Allesporenkaart

Enkhuizen, Hoogstraat 7
 Project 402
 Tekenaar D.M. Duijn
 © Archeologie West-Friesland

OM-nummer 64475
 Schaal 1:100 (A4)

0 1 2 3 4 5 m

S8	spoornummer		moderne straat
	contour werkput		spoor
	grondslagpunt		afbraaklaag

4. Resultaten archeologisch onderzoek

De sporen en vondsten die tijdens de opgraving zijn aangetroffen, dateren uitsluitend uit de Nieuwe Tijd. Doordat slechts tot circa 1 meter onder maaiveld is gegraven, zijn dieper gelegen middeleeuwse sporen en lagen niet aangesneden. De sporen zijn weergegeven in een allesporenkaart in afbeelding 9.

4.1 Bodemopbouw

De bodemopbouw van het terrein is bekeken in het westprofiel van de werkput (afb. 11) en in een grondboring vanaf het gedocumenteerde vlak.

De bovengrond op het perceel bestond uit een laag organische donkerbruine zandige klei met veel plantenwortels en fijne puinbrokjes. De laag was ongeveer 50 cm dik en kan als tuinaarde worden gekarakteriseerd. Hieronder bevond zich een dikke laag van ruim 1 meter dik van bruingrijze zandige klei met veel puin- en mortelbrokken. In deze laag zaten bovendien veel scherven van keramiek uit de periode rond 1800. Het gedocumenteerde vlak is ongeveer halverwege deze dikke laag aangelegd. De laag kan worden geïnterpreteerd als afbraaklaag, oftewel een laag die is ontstaan bij de afbraak van het huis dat hier heeft gestaan.

Onder de afbraaklaag bevond zich een meer kleiige laag met minder puin en mortel, maar wel met wat schelpgruis (circa +0,35 tot +0,10 NAP). Wellicht gaat het om een vloer/looptniveau. De lagen eronder kunnen worden geïnterpreteerd als middeleeuwse ophogingslagen en bestonden uit donkerbruine compact sterk venig materiaal, grijsgroene mestige klei of een combinatie van klei en veen. De onderkant van deze lagen lag op circa -1,65 NAP. Hieronder begon een laag vette grijze klei. De verdere bodemopbouw kon door de beperkte lengte van de grondboor en de hardheid van de bodemlagen niet worden bekeken. De natuurlijke bodem bevindt zich vermoedelijk rond -3,00 NAP.

Afb. 11 Het westprofiel aan de noordzijde van de bouwput.

4.2 Sporen

Uitbraakspoor (S2, S4)

Aan de zuidzijde van de werkput was een oost-west georiënteerd puinspoor aanwezig, bestaande uit een baan met veel puin van baksteen, plavuís en mortel. Waarschijnlijk gaat het om een uitbraakspoor, oftewel de locatie van een weggebroken muur van een gebouw. Het spoor is gezien over een lengte van ongeveer 9,5 meter en was aan de westzijde minimaal 1,4 meter breed. Aan de westkant lag de bovenkant van het spoor op +1,34 tot +1,25 NAP.

De huidige noord- en zuidgrens van het perceel zijn historische grenzen: zij zijn gelijk aan de grenzen op de kadastrale kaart uit 1823. Het uitbraakspoor lag langs de zuidelijke perceelsgrens. Mogelijk wijst dit erop dat de zuidelijke zijgevel van het pand dat hier stond niet op de locatie van de perceelsgrens lag, maar iets ten noorden hiervan. Uitgaande van het uitbraakspoor moet het gebouw minimaal 12 meter lang zijn geweest.

Mogelijk waren onder het uitbraakspoor nog houten funderingen aanwezig: bij de afbraak van een pand werden de bakstenen funderingen weggebroken, maar bleef het houtwerk in de grond zitten omdat dit geen economische waarde had. Dit kon echter door de beperkte ontgravingsdiepte niet worden vastgesteld. Ook de diepte en vorm van het uitbraakspoor kon niet worden bepaald.

Asplekken (S1, S3, S5)

In het gedocumenteerde vlak waren enkele plekken aanwezig met veel as. In S1 bevonden zich bovendien veel keramiekscherven die dateren uit de eerste helft van de 19de eeuw. Waarschijnlijk gaat het om afvalplekken. De diepte van de sporen kon niet worden bepaald.

Afb. 12 De graafwerkzaamheden in volle gang. Op de achtergrond de achterkant van een pand dat aan de Breedstraat staat.

4.3 Vondstmateriaal

Bij de opgraving is de keramiek verzameld over negen verschillende vondstnummers, waarbij een onderscheid is gemaakt tussen aanleg van het vlak (V01, V08), de afbraaklaag (V03), een afvalconcentratie (V02)¹⁷ en asplekken (V04, V06, V09).¹⁸ Onder de aanlegvondsten bevinden zich enkele scherven die dateren uit de late 19de eeuw, waaronder industrieel aardewerk van de firma Société Ceramique (opgericht 1863) in Maastricht. Deze zijn waarschijnlijk uit de bovenlaag (tuinaarde) afkomstig. Verreweg de meeste vondsten dateren uit de periode 1750-1850, waarbij geen dateringsverschil tussen de vondstnummers valt te constateren. Om die reden wordt de keramiek hier als één vondstcomplex behandeld.

In het licht van de historische gegevens ten aanzien van dit perceel is het waarschijnlijk dat de keramiek grotendeels in de bodem is beland bij en na afbraak van het huis dat hier heeft gestaan. Op de oudste kadastrale kaart uit 1823 is dit huis verdwenen. De afbraak kan dus ergens begin 19de eeuw worden geplaatst.

De aangetroffen munten bevestigen de datering van de keramiek. In totaal zijn vijftien munten gevonden. De vier jongste munten dateren uit 1878 (2x), 1897 en 1927. Verder zijn er vier munten uit de 17de eeuw: een duit van Zutphen uit 1604-1605 (afb. 13), een duit van

Afb. 13 Lakenlood met dubbelkoppige adelaar (01-M01) en munt van Zutphen uit 1604-1605 (08-M01).

17 S01

18 S03, S05

Holland of Zeeland uit 1604-1626 en twee duiten van West-Friesland uit 1626 en 1663. De meeste munten zijn te plaatsen in de 18de eeuw: twee duiten van Holland uit 1702-1780 en uit vermoedelijk 1707, een duit van West-Friesland uit 1765, twee duiten van Zeeland uit 1766 en uit 1766-1792 en een VOC-duit van Utrecht uit 1790. Deze munten bleven in omloop tot 1817 toen het guldenstelsel werd ingevoerd en voor het eerst centen werden geslagen. Centen uit de periode 1817 tot 1878 ontbreken volledig, wat mogelijk inhoudt dat de keramiek grotendeels vóór 1817 op het terrein is gestort.

Onder de metaalvondsten bevindt zich verder slechts één noemenswaardig voorwerp, namelijk een keurlood met op de voorzijde een stempel van een dubbelkoppige adelaar (afb. 13). De herkomst van dit lood is onbekend; het dateert waarschijnlijk uit de 17de eeuw.

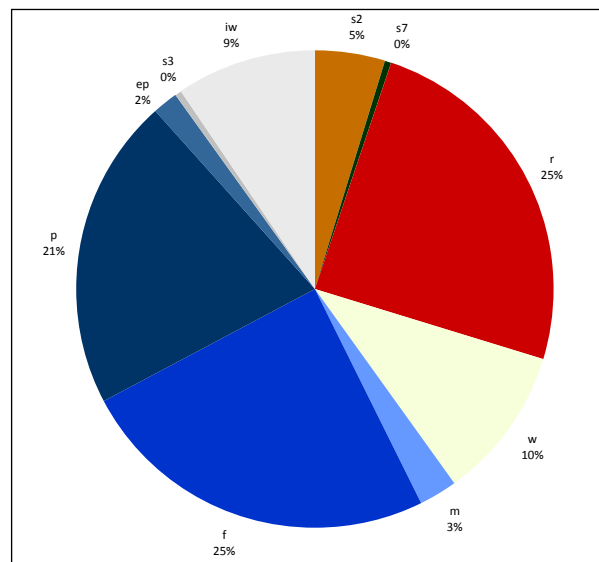
4.3.1 Keramiek

In totaal zijn 462 scherven verzameld die gezamenlijk een minimum aantal van 232 exemplaren vertegenwoordigen.¹⁹ De grootste groepen zijn roodbakkerd aardewerk (MAE=57) en Nederlandse faience (MAE=57). Zeer opmerkelijk is het hoge aandeel Aziatisch porselein (MAE=49). Verder zijn witbakkerd aardewerk (MAE=24), industrieel wit aardewerk (MAE=22), steengoed (MAE=11), Nederlandse majolica (MAE=6) en Europees porselein (MAE=4) aanwezig. De overige keramieksoorten zijn percentueel verwaarloosbaar: Aziatisch steengoed (MAE=1) en industrieel steengoed (MAE=1).

Zoals gezegd dateren enkele keramiekvondsten uit het einde van de 19de eeuw. Dat geldt vooral voor een deel van het industriële aardewerk en het Europees porselein. Tot slot zijn vier tabakspijpen gevonden, wat een zeer klein aantal is in verhouding tot de overige keramiek. Drie van deze pijpen dateren na 1850 en komen waarschijnlijk ook uit de bovenlaag. Rekening houdend met deze latere 'vervuiling' ligt het percentage Aziatisch porselein nog hoger.

Keramieksoort	Totaal	%	MAE	%
steengoed 2	17	3,7	11	4,7
Aziatisch steengoed	1	0,2	1	0,4
roodbakkerd	133	28,8	57	24,6
witbakkerd	53	11,5	24	10,3
majolica	9	1,9	6	2,6
faience	103	22,3	57	24,6
Aziatisch porselein	96	20,8	49	21,1
Europees porselein	4	0,9	4	1,7
steengoed 3	1	0,2	1	0,4
industrieel wit	45	9,7	22	9,5
totaal	462	100	232	100

Tabel 1 Aantal scherven, MAE en percentages keramiek

Figuur 1 Verhoudingen keramieksoorten in MAE

4.3.2 Roodbakkerd en witbakkerd aardewerk

Bij het roodbakkerd aardewerk zijn veel voorwerpen aanwezig die zijn gemaakt in het pottenbakkerscentrum Bergen op Zoom. Het gaat om dikwandige grote vormen, zoals pannen

¹⁹ De scherven die duidelijk als opspit zijn aan te merken zoals ongeglazuurd steengoed uit Siegburg zijn buiten beschouwing gelaten.

(grapes) met platte bodem en drie pootjes, steile wand en verdikte rand. Een bepaald type rand is zo kenmerkend voor deze productieplaats dat deze wordt aangeduid als BOZ-rand (r-gra-51). Bij twee van deze pannen is een BOZ-stempel aanwezig, wat vanaf 1798 werd gedaan.²⁰ Ook bij een van de bakpannen met hoge kraagrand (r-bak-6) is een BOZ-stempel aanwezig.²¹

Een ander deel van de voorwerpen is toe te schrijven aan productie in Friesland. Helaas ontbreken tot nu toe publicaties waarin pottenbakkersafval uit Friese plaatsen systematisch is gepubliceerd. Uit Friesland komen in ieder geval roodbakkende kommen met gemarmerde versiering. Hiervan zijn er vier aanwezig, waarvan één hieronder uitgebreider staat beschreven. Daarnaast kunnen voorwerpen die inwendig op de bodem geel zijn geglazuurd en uitwendig op de wand een eenvoudige slibversiering hebben aan Friesland worden toegeschreven. Waarschijnlijk zijn ook veel witbakkende objecten, die inwendig geel en uitwendig groen zijn geglazuurd, in Friesland gemaakt.

Een deel van de keramiek is afkomstig uit Duitsland. Nederrijnse borden, die vooral voorkomen tussen 1700 en 1750, zijn weinig aanwezig (drie exemplaren). Diverse borden van witbakkend aardewerk zijn in Frechen en mogelijk andere Duitse plaatsen vanaf circa 1825 gemaakt.

Een gekramde kom

Een opmerkelijke vondst is een grote kom van roodbakkend aardewerk die in de 18de eeuw of vroege 19de eeuw is gemaakt in een Friese pottenbakkerij (09-C02, afb. 14.1). Inwendig is een gemarmerde versiering aanwezig en uitwendig is slibversiering op de wand aangebracht. De kom behoort tot de goedkope huisraad. Opmerkelijk aan de kom is dat deze is gekramd: naast breuken zijn geboorde kramgaatjes aanwezig waar doorheen koper- of ijzerdraad heeft gezeten. Het krammen van gebroken aardewerk is een bekend fenomeen in de 18de, 19de en 20ste eeuw, maar we zien dit meestal bij porselein of faience. Voorwerpen van die keramieksoorten waren duurder dan het gewone roodbakkende aardewerk en hadden na krammen nog altijd een sierfunctie. In dit geval vond de eigenaar het kennelijk de moeite waard de kom te laten herstellen. Kennelijk was het krammen goedkoper dan een nieuwe kom kopen. Handig lijkt dit niet want de kom zal hierna niet waterdicht meer zijn geweest waardoor deze alleen nog voor de opslag van droge waren was te gebruiken.

Bij de kom is een scherf van nog een tweede gekramd roodbakkend object gevonden (09-C01, afb. 14.2). Deze scherf is waarschijnlijk afkomstig van een pot.

Beide voorwerpen zijn afkomstig uit asplek S5 waarin verder enkele scherven industrieel wit aardewerk zijn gevonden. Uit dit spoor komt geen porselein. Mogelijk is dit spoor jonger dan de andere asplekken.

4.3.3 Nederlandse faience en majolica

Nagenoeg al het tinglazuuraardewerk behoort tot de Nederlandse faience. Er is slechts één scherf van Italiaanse faience gevonden, die vermoedelijk als opspit valt te beschouwen. Italiaans, Spaans, Portugees en Frans tinglazuuraardewerk ontbreekt dus volledig. Deze importkeramiek dateert hoofdzakelijk uit de late 16de en eerste helft van de 17de eeuw. De hier gevonden keramiek is pas in de 19de eeuw weggegooid. De meeste faience behoort tot het Delfts blauw (borden, kom, koppen, kwispedor, scheerbekken, vaas); daarnaast zijn enkele voorwerpen van Delfts wit (pispot, plooschotel, vergiet, zalfpot) aanwezig. Opmerkelijk is dat

20 V02 (S01)

21 V02 (S01)

Afb. 14 Grote kom van roodbakend aardewerk met gemarmerde versiering, Friesland, 1750-1850 (09-C02) en randscherf van een onbekende vorm (09-C01). Beide objecten zijn gekraamd geweest.

Afb. 15 Scherven van een vaas (1), bord (2, 4, 5 en 6) en scheerkom (3) van faïence. Een van de borden heeft een standring met secundaire doorboring (4) en twee andere borden hebben kramgaten (5 en 6). Schaal 1:2.

vrijwel alle faience uit de 18de eeuw dateert.

Onder de faience bevinden zich enkele opvallende stukken. De eerste is een vaas die fraai is beschilderd met plant- en bloemmotieven (08-C01, afb. 15.1). Waarschijnlijk gaat het om een knobbelvaas uit de late 17de of vroege 18de eeuw. De vaas maakte in dat geval onderdeel uit van een kaststel. Knobbelvazen zijn kunsthistorisch goed bekend omdat er veel overleveringsstukken zijn. Archeologisch zien we dit soort vazen zelden.

Een vorm die eveneens weinig voorkomt, is een scheerbekken. Een randscherf met twee ophanggaatjes is van een scheerbekken afkomstig (02-C08, afb. 15.3). Het dateert uit de tweede helft van de 18de eeuw.

Een van de borden heeft een geplooid wand (11-C01, afb. 15.2). Op de spiegel is een bloemdecor geschilderd en de plooien in de wand zijn benadrukt met strepen. Een zeer gelijkend bord is gemaakt bij de Delftse plateelbakkerij De Pauw tussen 1700 en 1730.²² Dit soort borden is waarschijnlijk ook bij andere plateelbakkerijen in Delft gemaakt.

Bij een van de borden is te zien dat deze als decoratie aan de wand heeft gehangen want in de standring is een gaatje geboord (02-C06, afb. 15.4). Geboorde gaatjes in standringen van faience (uit Nederland en import) of porselein komt regelmatig voor.

Naast faience is een kleine hoeveelheid majolica gevonden. De scherven zijn afkomstig van circa zes borden, alle met eenvoudige blauwe beschildering en gemaakt in Friesland in de tweede helft van de 18de eeuw.

Gekramde faience

Twee scherven van faience hebben kramgaatje (afb. 15.5 en 15.6). Bij de eerste scherf is te zien dat het een zogenoemd pauwenbord is geweest (01-C01). Deze naam wordt gebruikt voor Delftse borden met bloemenvaas met een soort varenbladeren in waaivorm, die doet denken aan een pauwenstaart. Dit decor is in de (tweede helft van de) 18de eeuw veelvuldig toegepast in verschillende plateelbakkerijen. Bij de tweede scherf is het decor niet duidelijk (02-C07). Ook in dit geval gaat het om een 18de-eeuws bord van Delfts blauw. Deze tweede scherf komt uit afvalplek S1, dus uit een andere context dan de hierboven besproken gekramde kom.

4.3.4 Aziatisch porselein

Het aandeel Aziatisch porselein is bij vrijwel alle vondstnummers opvallend hoog. Zowel bij het aantal scherven als bij het MAE komt deze keramieksoort op ruim 20%, terwijl porselein normaal slechts hooguit 5% van de keramiek vormt. Van alle opgravingen die tot nu toe in Enkhuizen zijn uitgevoerd, is dit verreweg het hoogste percentage porselein. De tellijst omvat in totaal 49 voorwerpen: 32 borden, vier klapmutsen, twee kommen, tien koppen en een vaas. Het tweede opmerkelijke punt is dat de meeste porselein veel ouder is dan de andere keramiek. Dat houdt in dat de porseleinen voorwerpen als antieke stukken zijn weggegooid.

Kraakporselein

Een deel van de porseleinscherven (minimaal 10 exemplaren) behoort tot het bekende kraakporselein dat aan het einde van de 16de en in de eerste helft van de 17de eeuw in grote hoeveelheden is gemaakt in Jingdezhen in China. Dit porselein werd door de VOC vanaf 1602 naar de Hollandse havensteden verscheept, maar kwam in de decennia daarvoor al in kleine hoeveelheden beschikbaar.²³ In 1657 kwam een einde aan de export door burgeroorlogen in

²² Van Aken-Fehmers en Schledorn 2001, 167.

²³ Ostkamp 2011; Ostkamp 2014; Ostkamp 2015.

China en een keizerlijk verbod handel te drijven met het buitenland. Tussen 1602 en 1657 zouden meer dan drie miljoen stuks porselein naar Holland zijn gebracht.²⁴ Aanvankelijk was het kraakporselein een luxeartikel dat alleen de rijken zich konden veroorloven. Het verfijnde kraakporselein bleef ook in de 18de en 19de eeuw een gewaardeerd product. Tegenwoordig komt de belangstelling vooral uit China, waar rijke verzamelaars enorme bedragen voor zeldzame stukken uit Nederland betalen.

Borden

Eén van de scherven is afkomstig van een bord van zeer groot formaat (02-C02, afb. 16). De scherf is te klein om de diameter nauwkeurig te kunnen bepalen, maar geschat kan worden dat deze meer dan 50 cm bedroeg.²⁵ Op de rand zien we de kenmerkende Wanli-motieven, genoemd naar keizer Wanli (1573-1620) (randtype Rinaldi VII.2). Dit soort grote borden waren echte pronkstukken in huis. Archeologisch zijn deze zeldzaam.

De andere scherven (afb. 17) behoren tot minimaal drie borden van een 'normaal' formaat met opnieuw de typerende Wanli-motieven (06-C02 en 08-C03, randtype Rinaldi VI).

Klapmutsen

Net als bij de borden is onder de klapmutsen een zeer groot exemplaar aanwezig (01-C07, afb. 18.1). Ook in dit geval zijn de scherven te klein om de diameter nauwkeurig vast te stellen. De diameter lag vermoedelijk rond de 50 cm. Op de rand zien we vlakken met schubmotieven en geometrische motieven en nog net de aanzet van een cartouche (randtype Rinaldi III). Mogelijk hoort nog een derde scherf met perzikbloesem bij dit voorwerp (04-C03).

De andere klapmutsen zijn van 'normaal' formaat (afb. 18). Op basis van de scherven valt te zeggen dat minimaal drie exemplaren aanwezig zijn (01-C03, 01-C05 en 04-C01). Eén van deze is zeer verfijnd beschilderd (01-C01, randtype Rinaldi I). Een andere klapmuts (01-C03) heeft een secundaire doorboring in de standing, waaruit blijkt dat deze ter decoratie aan de wand heeft gehangen.

Kommen

Bijzonder is de scherf van een kom die uitwendig is beschilderd met een medaillon met Chinese figuren en daaromheen vlakvullend Chinese karakters (01-C02, afb. 19). Langs de rand is uitwendig een band met bloemen en inwendig een band met bloemen, bladeren en arcering aangebracht. De Chinese figuren stellen twee van de 'acht onsterfelijken' voor. Het Chinese karakter ('shou') betekent 'lang leven'. Identieke kommen zijn aangetroffen in het bekende Wanli-wrak dat is gezonken omstreeks 1625.²⁶ Op de bodem van deze kommen staat een afbeelding van Shou Lao, de god van geluk en een lang leven. Dit scheepswrak is aangetroffen in de zee bij Maleisië en bevatte een scheepslading kraakporselein. Uit het schip zijn tienduizenden scherven geborgen. Deze versiering is ook bekend van kommen waarbij de buitenwand is voorzien van ingekerfde versiering.²⁷

Onder de scherven kraakporselein is slechts één kleine kom aanwezig (06-C04, diameter circa 15 cm, afb. 18.3).

24 Volker 1954, 42.

25 Dit formaat hoort bij de allergrootste kraakborden zoals bijvoorbeeld zijn aangetroffen in de Witte Leeuw uit 1613 (diameter 50 tot 51 cm) en het Wanli-wrak uit circa 1625 (diameter tussen 48 en 51,5 cm). Van der Pijl-Ketel 1982, 53; Sjostrand e.d. 2007, 163.

26 Sjostrand e.d. 2007, 62 en 108-109.

27 Ostkamp 2015, 467.

Afb. 16 Randscherf (voor- en achterzijde) van een zeer groot bord van kraakporselein, diameter >50 cm (02-C01). Schaal 1:2.
Onder: bord van kraakporselein, diameter 50,8 cm, geveild bij Sotheby's in 2014. De scherf is van een dergelijk bord afkomstig.

Afb. 17 Diverse scherven (voor- en achterzijde) van borden (1 en 2) en een kop (3) van kraakporselein en Swatow-porselein (4) (06-C02, 08-C03, 06-C04, 01-C04). Schaal 1:2.

Swatow-porselein

Een aparte categorie binnen het porselein wordt gevormd door zogenoemd Swatow-porselein, een porseleinsoort uit Zuid-China (Zhangzhou) dat zich kenmerkt door de grovere beschildering dan het kraakporselein uit Jingdezhen. Hiertoe behoort één scherv van een bord met kraakdecor (01-C04, afb. 17.4). Vergelijkbare borden hebben vaak een afbeelding van een feniks en dateren uit de eerste helft van de 17de eeuw.

Afb. 18 Diverse scherven (voor- en achterzijde) van klapmutsen van kraakporselein (01-C07, 01-C03, 01-C05, 04-C01). Schaal 1:2.

Afb. 19 Scherf van een kom (buiten- en binnenzijde) met medaillons met de onsterfelijken en Chinese karakters, circa 1620-1630 (01-C02).
Onder: kom uit het Wanli-wrak, circa 1625.

Kangxi-kraakporselein

Onder de vondsten van de opgraving bevindt zich één scherf van een bord met kraakdecor dat afwijkt van het gangbare kraakporselein (02-C01, afb. 20). Op de spiegel staat een Chinees landschap binnen een accoladevormige omlijsting. Op de rand zijn panelen met gestileerde zonnebloemen aangebracht. Opvallend is de beschildering op de achterzijde: een doorlopende bloemenrank. Dit motief ontbreekt bij de Chinese kraakporseleinen voorbeelden.

Op het eerste gezicht lijkt het om een stuk Japans porselein te gaan. Historisch is bekend dat de VOC vanaf 1657 porselein in Japan aankocht. Directe oorzaak waren de burgeroorlogen in China waardoor de porseleinhandel met dit land zo ongeveer stil kwam te liggen. Kunsthistorisch zijn veel stukken uit Japan bekend, die vaak naar de havenstad Imari of productieplaats Arita worden genoemd. Archeologische vondsten tot nu toe vrij schaars. De voornaamste reden is dat de voorwerpen uit vooral de 17de en vroege 18de eeuw lastig te onderscheiden zijn van het Chinese porselein. De vormen en decoraties van de Chinese stukken werden in Japan nageemaakt. Een kennersblik is nodig om ze van elkaar te kunnen onderscheiden en dat valt,

Afb. 20 Scherf van een bord (voor- en achterzijde) van Kangxi-porselein met kraakdecor, circa 1680-1700 (02-C01). Schaal 1:2.

Onder: bord uit het 'Blue Chrysanthemum Wreck' uit ca. 1660 en uit het 'Ca Mau-wreck' uit ca. 1725.

zeker bij scherven, lang niet altijd mee. De kleur van de blauwe verf en de grovere toets dan bij het Chinese porselein zijn bijvoorbeeld kenmerken. Dankzij het onderzoek van Akemi Kaneda naar archeologische vondsten in Amsterdam, Alkmaar, Delft en 's-Hertogenbosch uit 2003 worden steeds meer vondsten van Japans porselein herkend.²⁸

Bij enkele stukken Japans porselein, die worden gedateerd tussen 1650 en 1700, komt op de achterzijde een bloemenrank voor zoals ook bij de hier gevonden scherf.²⁹ Toch gaat het hier hoogstwaarschijnlijk niet om een bord van Japans porselein, maar om een kopie van een

28 Kaneda 2003.

29 Rinaldi 1989, 228.

kraakporseleinen bord uit China uit de Kangxi-periode (1662-1722). In 1681 nam de handel tussen China en Holland weer een aanvang en keizer Kangxi blies de porseleinindustrie weer nieuw leven in. Aanvankelijk werden de motieven van het oude succesvolle kraakporselein opnieuw gebruikt. De helderblauwe kleur en het ontbreken van aangebakken zand aan de standing zijn typisch voor de Kangxi-periode. Een zeer vergelijkbaar bord bevindt zich in een privé-collectie en is gepubliceerd door Rinaldi.³⁰ Dit bord heeft net als de scherf uit Enkhuizen en de Japanse kopieën uit dezelfde periode op de achterzijde een bloemenrank. Rinaldo plaatst dit bord omstreeks 1680. Nagenoeg identieke stukken zijn gevonden in het 'blue chrysanthemum shipwreck' dat in 2014 is ontdekt (afb. 20). Dit schip zou rond 1660 zijn gezonken, al is niet geheel duidelijk waar deze datering op is gebaseerd. Porselein uit dit wrak is inmiddels in de antiekhandel te koop. De productie van dit soort borden vond echter tot begin 18de eeuw plaats. Uit het 'Ca Mau-wreck' bij Vietnam komen namelijk borden die nauwelijks zijn te onderscheiden van die uit het 'blue chrysanthemum shipwreck' (afb. 20). Dit Chinese schip was zeer waarschijnlijk op weg naar de VOC-post in Batavia en is rond 1725 gezonken. Een groot deel van de inventaris is in 2007 bij Sotheby's in Amsterdam geveild. In details lijkt de scherf uit Enkhuizen het meest op de borden uit het eerste wrak, wat een datering omstreeks 1680-1700 aannemelijk maakt.

Afb. 21 Scherf van een (of twee) dekselvaas van overgangs- of Kangxi-porselein, circa 1640-1680 (03-C01). Schaal 1:2.

Onder: dekselvaas in het Frans Hals Museum in Haarlem.

30 Rinaldi 1989, 232.

Overgangsporselein en Kangxi-porselein

Vanaf 1684 vond er weer grootschalige export van Chinees porselein plaats onder achtereenvolgens keizer Kangxi (1662-1722), Yongzheng (1723-1735) en Qianlong (1736-1795). De hoeveelheden porselein die onder Kangxi en Qianlong door de VOC naar Holland zijn gebracht, zijn enorm. Geschat wordt dat in de 18de eeuw ongeveer 47 miljoen stuks porselein zijn verscheept. Vrijwel ieder huishouden kon zich wel enkele stuks porselein veroorloven.

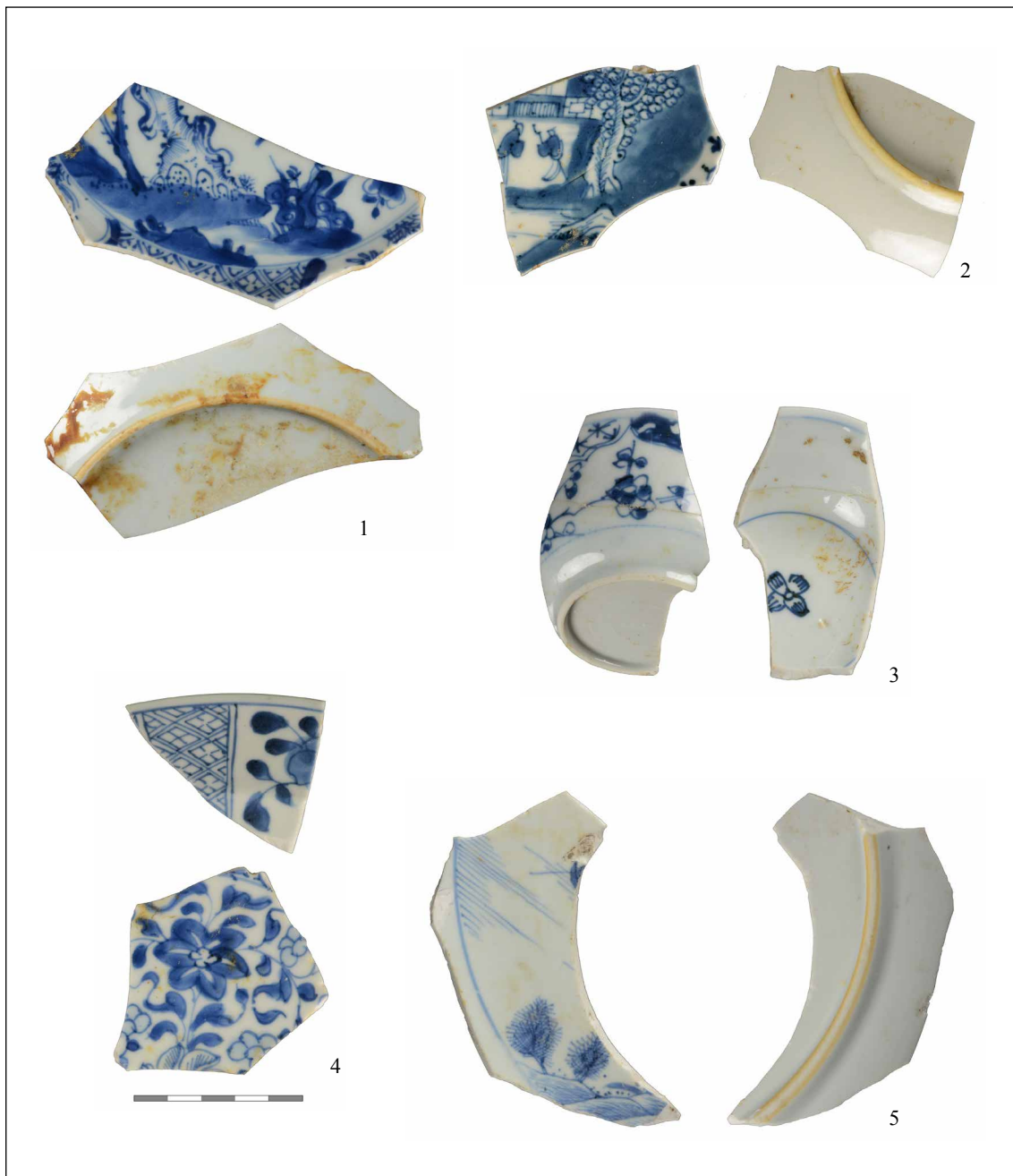
Globaal kunnen de porseleinen voorwerpen in een periode worden geplaatst. Kunsthistorisch worden meestal de regeringsperioden van de keizers aangehouden, maar de dateringen zijn soms onzeker. Een aantal stukken porselein kunnen we indelen bij het Kangxi-porselein. Kenmerkend voor dit porselein is de toepassing van Chinese figuren (lange lijzen).

Het meest opmerkelijke stuk is een dekselvaas met een beschildering met Chinese figuren (03-C01, afb. 21). Op een wandscherf, waarvan niet zeker is of deze bij de randscherf hoort,

Afb. 22 Scherf van een kom (buiten- en binnenzijde) met beschildering met vliegende feniks, kangxi (1662-1722), (02-C04). Schaal 1:2.

Onder: kom met vliegende feniks, collectie Victoria and Albert Museum.

Afb. 23 Scherven van borden van Kangxi-porselein (1 en 2) en borden en een kop van Qianlong-porselein (3, 4 en 5), (04-C02, 06-C03, 02-C03, 08-C06, 01-C06). Schaal 1:2.

is een Chinees figuur met parasol te zien. Dit soort vazen had geen gebruiksfunctie, maar was voor de sier op bijvoorbeeld een kast. Het motief langs de rand van de vaas komt overeen met motieven zoals die ook op vazen in het Hatcher-wrak uit circa 1643 voorkomen. In dat geval is het tot het overgangsporselein te rekenen.

Een tweede voorwerp heeft eenzelfde functie, namelijk een grote kom waarop een feniks is geschilderd (02-C04, afb. 22). Een vergelijkbaar stuk uit het Victoria and Albertmuseum wordt geplaatst in de Kangxi-periode.

Een derde voorwerp is een bord met op de spiegel een landschap en op de rand servetwerk met cartouches (04-C02, afb. 23.1). Een vierde voorwerp wordt typologisch tot de borden gerekend, maar heeft het formaat van een schoteltje (06-C03, afb. 23.2). Hierop zien we een landschap met Chinese figuren.

Afb. 24 Rand- en wandscherf (voor- en achterzijde) van een bord van Qianlong-porselein (02-C05). Schaal 1:2.

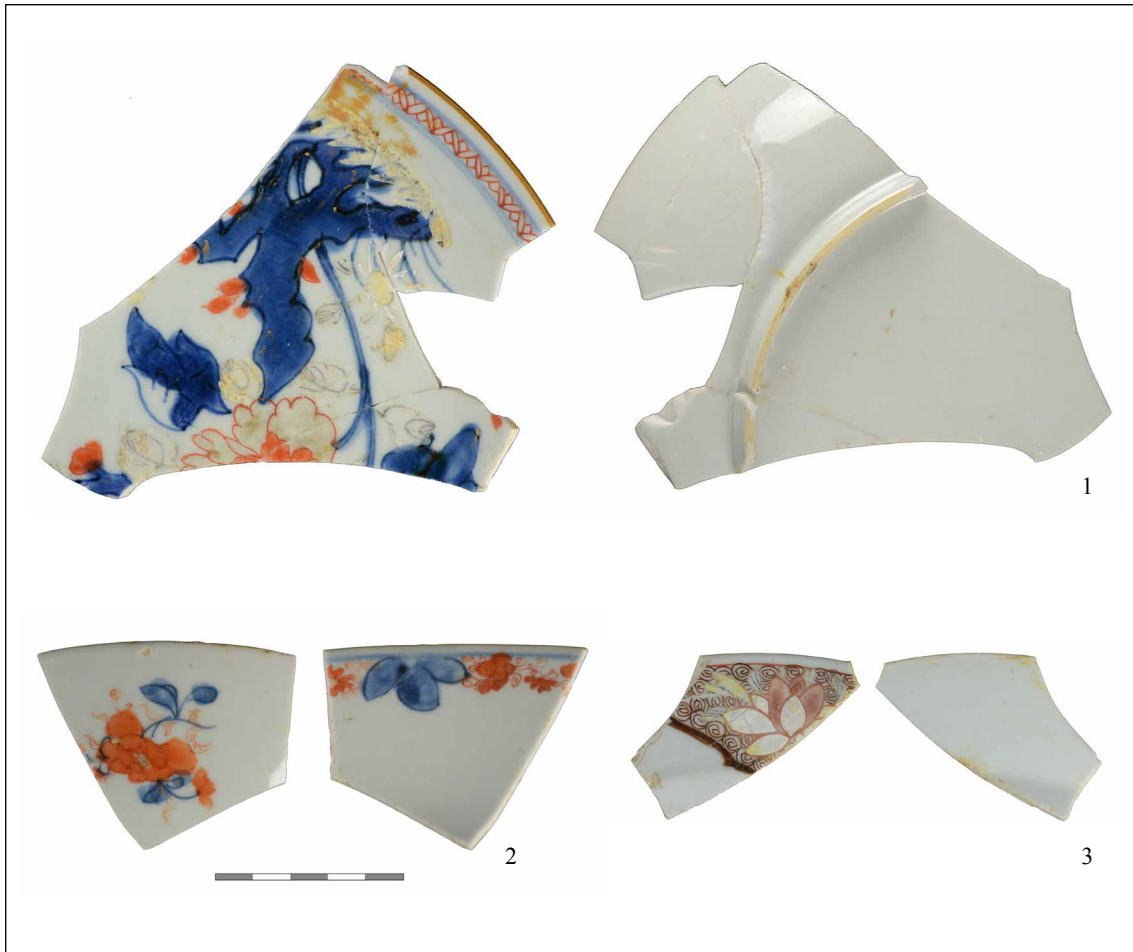
Onder: bord uit het VOC-schip Geldermalsen uit 1752.

18de-eeuws porselein

De overige porseleinscherven dateren uit de Kangxi of Qianlong-periode. Het is niet altijd mogelijk de voorwerpen bij één van beide periodes in te delen.

Een van deze is een bord met platte vlag en beschildering van bloemen op de spiegel en vlag (02-C05, afb. 24). De beschildering doet denken aan een pentekening op papier, wat typerend voor deze periode is. Het voorwerp vertoont gelijkenis met borden uit het VOC-schip de Geldermalsen (het Nanking-wrak) dat wordt gedateerd in 1752. Het porselein uit dit wrak is in 1986 geveild bij Christie's in Amsterdam.

Een tweede bord is beschilderd met een landschap, waarbij de voorstelling opnieuw aan een pentekening of gravure doet denken (01-C06, afb. 23.5). Mogelijk is de beschildering uitgevoerd naar Hollands voorbeeld. Bij een derde bord is op de spiegel een bloemversiering aanwezig en

Afb. 25 Scherven van een bord en een kom van Chinees imari-porselein (1 en 2) en een bord van famille-rose, 18de eeuw (08-C02, 01-C08, 06-C01). Schaal 1:2.

op de vlak staan panelen met afwisselend bloemmotieven en servetwerk (08-C06, afb. 23.4). Verder zijn onder de verschillende vondstnummers scherven van minimaal zeventien andere borden. Twee van deze hebben een bruine rand. Twee van deze borden zijn te beschouwen als schoteltjes (V01 en V02), waarvan één een achthoekige vorm heeft (V01).

Een kopje van Chinees porselein is lastig precies te dateren (02-C03, afb. 23.3). De beschildering vertoont overeenkomsten met kopjes van imari uit de 18de eeuw. Onder de scherven uit de diverse vondstnummers bevinden zich nog minimaal vier andere kopjes, waaronder één van kapucijnergoed (V02). Deze porseleinsoort die zich kenmerkt door een chocoladebruine buitenwand en dateert hoofdzakelijk uit de periode 1675-1725. Een ander kopje heeft alleen een bruine rand.

Imari

Twee objecten zijn te rekenen tot het Chinese imari: porselein waarop in het bovenglazuur een beschildering in rood en goud is aangebracht. Het eerste object is een bord (08-C02, afb. 25.1) en het tweede een kom (01-C08, afb. 25.2). Een wandfragment van een bord (model schoteltje) behoort mogelijk tot de Japanse imari (V01).

Famille Rose

Famille Rose is de Franse naam voor een specifiek soort Chines exportporselein, die in de kunsthistorie ook in Nederland wordt gehanteerd. De hoofdkleur van de beschildering is

bij dit type porselein roze. Bij de opgraving is één scherf van deze decorgroep gevonden, namelijk een randscherf met daarop een lotusbloem en spiraalvormige ornamentjes (06-C01, afb. 25.3). Het bord dateert uit de (late) 18de eeuw. Als bodemvondst komt dit soort porselein weinig voor.

4.3.5 Overige keramiek

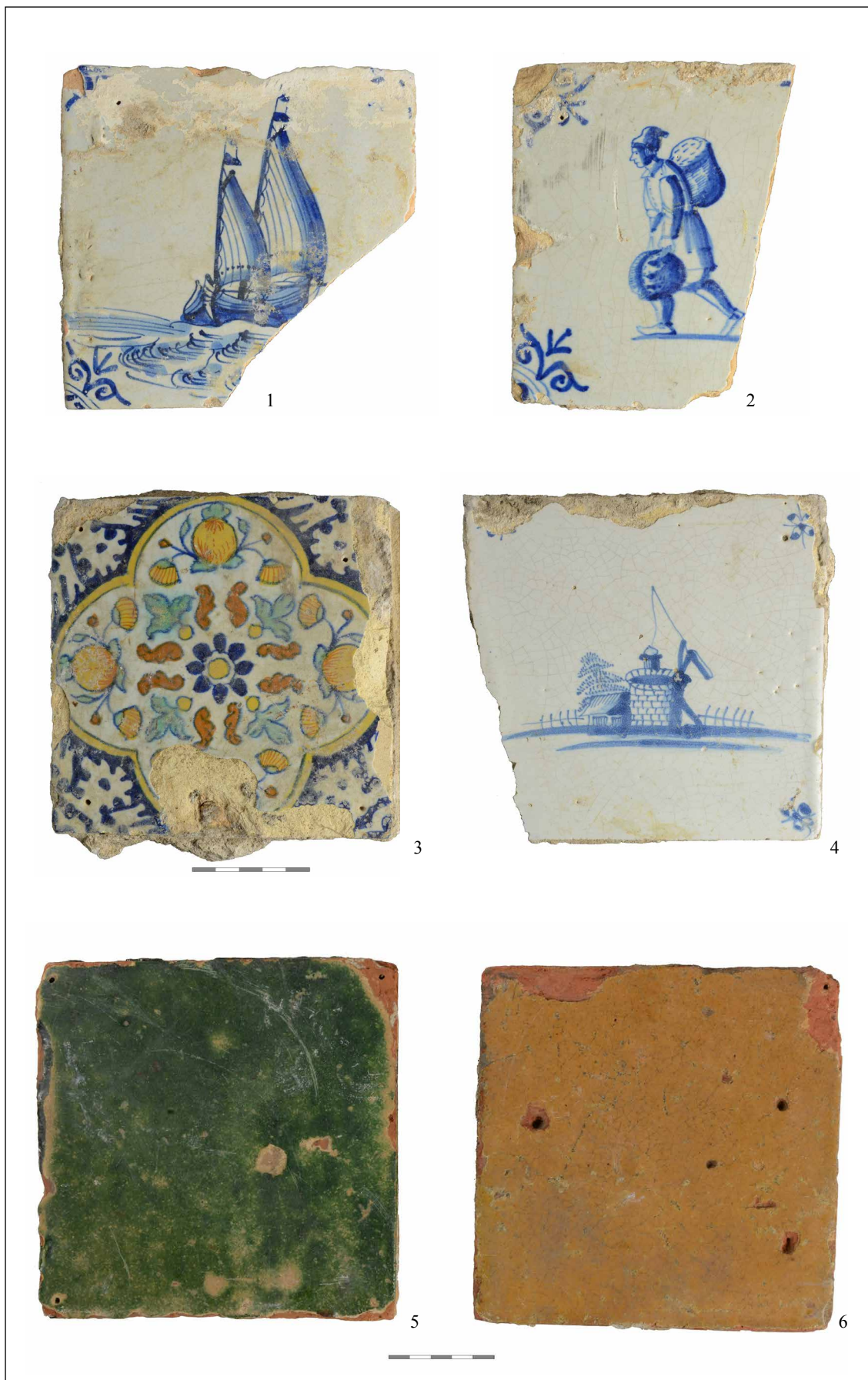
Industrieel wit aardewerk is een aanzienlijke groep met een minimum van 22 objecten. Een deel hiervan dateert uit het einde van de 19de eeuw, namelijk twee borden en een zalfpot van de firma Société Céramique (opgericht 1863) en een bord van de firma Regout uit Maastricht (08-C05, afb. 26.3). Deze zijn herkenbaar aan de merken onderop de producten. Waarschijnlijk zijn nog enkele andere voorwerpen van deze firma's afkomstig. Deze objecten komen waarschijnlijk alle uit de bovenlaag en horen dus in feite niet tot de rest van het vondstcomplex.

De meeste industrieel wit aardewerk dateert uit de late 18de en de eerste helft van de 19de eeuw. Hieronder bevindt zich een kopje met handbeschilderd decor met bloemen, dat waarschijnlijk is gemaakt in Engeland (08-C04, afb. 26.2). Het overige industriële aardewerk is onbeschilderd. Een ander object uit Engeland is een kom van industrieel steengoed (04-C04, afb. 26.1). Het behoort tot het zogenoemde 'brownware' uit de tweede helft van de 18de eeuw.

Afb. 26

1. Kom van industrieel steengoed uit Engeland (04-C04)
2. Kop van industrieel wit aardewerk met beschildering uit Engeland (08-C04)
3. Zalfpot van industrieel wit aardewerk, firma Société Caramique in Maastricht (08-C05)

Afb. 27 Vier wandtegels (07-BK02, 06-BK01, 07-BK03, 07-BK01) en twee plavuizen (ca. 16,5 cm).

4.3.6 Bouwkeramiek

Naast gebruikskeramiek zijn ook fragmenten van wandtegels gevonden (afb. 27). Mogelijk zijn deze afkomstig uit het huis dat begin 19de eeuw is afgebroken. De variatie in decors is groot en de meeste dateren uit de tweede helft van de 17de en uit de 18de eeuw. Verder zijn fragmenten van diverse pompadourtegels uit de eerste helft van de 17de eeuw aanwezig. Deze kwamen in die tijd veel voor.

Tot slot zijn twee plavuizen verzameld: een groen geglazuurde en een oranjegeel geglazuurde plavuis, beide circa 16,5 cm breed en 2,5 cm dik. Ze dateren uit de 17de eeuw.

5. Synthese

In januari 2015 vond archeologisch onderzoek plaats bij het uitgraven van een bouwput op het perceel Hoogstraat 7. Op basis van historische kaarten kan worden gesteld dat het perceel in ieder geval vanaf de tweede helft van de 16de eeuw was bewoond. Alleen de bovenste 60 tot 100 cm vanaf het maaiveld is onderzocht. Op het perceel lag onder de bouwvoor een afbraaklaag met veel puin- en mortelbrokken van ongeveer 1 meter dik, ontstaan bij de afbraak van het pand dat hier heeft gestaan. Een langwerpige uitbraakspoor langs de zuidelijke perceelsgrens geeft waarschijnlijk de locatie van een zijgevel van het pand aan. Op basis van vondsten uit de afbraaklaag kan de sloop van het pand begin 19de eeuw worden gedateerd. Op de kadastrale kaart uit 1823 hoort het terrein bij een pand aan de Breedstraat en stond binnen het plangebied een klein bijgebouw.

Uit het archeologisch onderzoek blijkt dat bij de sloop van het pand ook het ondergrondse muurwerk, bijvoorbeeld funderingen en kelders, zijn weggebroken. In Enkhuizen is dit een bekend fenomeen. In de stad bestond in de 18de en de eerste helft van de 19de eeuw een levendige handel in afbraakpuin.³¹ Het stadsbestuur vaardigde aan het begin van de 19de eeuw diverse keuren uit waarin het slopen van ondergrondse structuren als funderingen, kelders en putten werd verboden.³² Hieruit blijkt dat ondergrondse sloop een veel voorkomend fenomeen was. Houten funderingen onder de muren en kelders bleven bij de sloop wel in de grond zitten. Dit hout was vaak lastig te verwijderen en bezat bovendien geen economische waarde. Een voorbeeld van een opgraving met veel houten funderingen is het onderzoek dat in 2016 aan de Lange Tuinstraat is uitgevoerd.³³ Hier bleek vrijwel al het muurwerk uit de bodem te zijn verwijderd, inclusief de waterkelders achter de huizen. De houten funderingen, bestaande uit liggers, palen en planken, zaten nog wel in de grond.

De keramiek van de opgraving vormt een interessant vondstcomplex. Het materiaal is waarschijnlijk gedurende de eerste helft van de 19de eeuw op het perceel gestort. Het is erg fragmentarisch en is kennelijk over een groot oppervlak verspreid geraakt. Het gaat niet om stadsafval dat van elders is aangevoerd. De scherven zijn deels met hardas op het perceel gestort.

Bij de keramiek vallen twee zaken op, die in tegenspraak met elkaar lijken te zijn. In de eerste plaats zien we veel gewoon en goedkoop gebruiksaardewerk, zoals die gangbaar was eind 18de en begin 19de eeuw, zoals voorwerpen uit Bergen op Zoom, Friesland en Duitsland. Hieronder bevinden zich geen dure stukken. Een aantal vormen wijst zelfs op armoedige eigenaren. Twee eenvoudige borden van Delfts blauw en twee zeer gewone voorwerpen van roodbakkend aardewerk zijn namelijk gekramd. Het krammen van aardewerk was voor de eigenaren kennelijk goedkoper dan nieuw kopen. We weten dat in een stad als Enkhuizen in de 18de en 19de eeuw porseleinkrammers actief waren. Een van hen was Abraham Salomon van Gelder, die in 1755 in Enkhuizen was geboren en in 1828 in Hoorn overleed. Ook zijn schoonzoon Meijer Abraham Friederstadt was als porseleinkrammer werkzaam. Zo af en toe komen we scherven van gekramde stukken bij opgravingen tegen, maar vier stuks op één erf is opvallend.

31 Walda 2014, 123.

32 Walda 2014, 108, 109-110.

33 Project 433, rapport in voorbereiding.

In de tweede plaats valt het zeer hoge aandeel Aziatisch porselein en Nederlandse faience op. De faience dateert uit de 18de eeuw en is voor zover valt te beoordelen gemaakt in Delft. Bij het Aziatisch porselein dateert een deel van de vondsten uit de 17de eeuw. Hieronder bevinden zich opvallende stukken zoals een scherf van een zeer groot bord en scherven van een zeer grote klapmuts, beide van kraakporselein. Deze stukken waren in de eerste helft van de 17de eeuw de allerduurste en beste kwaliteit kraakporselein dat was te verkrijgen. Verder zijn diverse borden, klapmutsen en een kop van kraakporselein aanwezig (totaal elf stuks). Daarnaast zijn een vaas en twee grote kommen (overgangsporselein of Kangxi) uit de 17de eeuw aanwezig, die ook tot de duurste porselein in die tijd behoren. De meeste overige porselein is te rekenen tot het Kangxi- en Qianlong-porselein uit de late 17de en 18de eeuw. Het gaat vooral om borden van normaal formaat en daarnaast enkele kopjes en minimaal twee schoteltjes. Al dit porselein was antiek toen het werd weggegooid.

De vraag is nu hoe deze twee constatering met elkaar zijn te rijmen. Mogelijk is de verklaring te vinden in het beroep van de bewoner van het pand aan de Breedstraat. In de eerste helft van de 19de eeuw was dit Albert Uilham. Hij was actief als aannemer en handelaar, onder andere in sloopmateriaal van afgebroken panden. Wellicht handelde hij ook in boedels, waarin zich ongetwijfeld veel Delftse faience en Aziatisch porselein bevond, maar ook goedkope voorwerpen. Afgekeurde stukken belandden wellicht als afval op zijn erf.

Aziatisch porselein was in de 19de eeuw nog altijd zeer gewaardeerd, maar was niet meer zo waardevol als het geval was toen het als nieuw was aangeschaft. De Hollandse markt was overspoeld met miljoenen stuks porselein. In de loop van de 18de eeuw was voor tafelen theeserviezen Europees porselein en industrieel aardewerk op de markt verkrijgbaar. Dit nieuwe product werd snel populair. Het Aziatische porselein werd uitsluitend een sier- en verzamelobject. In Hollandse kranten uit de 18de eeuw komen regelmatig aankondigingen van boedelverkoop met veel (antiek) Chinees porselein voor. Kennelijk was er handel in antieke stukken. Interessant in dit verband is dat al in 1875 door duikers de lading Chinees porselein uit een schip werd geborgen, dat bij Gotenburg (Zweden) in 1712 was gezonken. Het porselein werd verkocht en bracht veel geld op. Dit opmerkelijke bericht verscheen in diverse kranten in Nederland, waaronder in de Enkhuizer Courant. Sindsdien zijn tot de dag van vandaag vele scheepswrakken vanwege de ladingen porselein geborgen. De belangstelling voor porselein is dus altijd blijven bestaan. In de eerste helft van de 19de eeuw moet in Enkhuizen antiek porselein overvloedig aanwezig zijn geweest. Het stond als antieke voorwerpen bij mensen thuis of was tweedehands verkrijgbaar. Oud Chinees porselein is in deze tijd in Enkhuizen geen teken van welstand. We zien in 19de-eeuwse complexen regelmatig antieke stukken. Tot nu toe is weinig aandacht uitgegaan naar de archeologie van deze periode in Enkhuizen. Bij een opgraving aan de Vijzelstraat in 2010 viel de hoeveelheid Chinees porselein in de bovenste lagen op, die hier in de 19de eeuw in de bodem moet zijn beland.³⁴ Ook bij de Noorderhavendijk valt het hoge aandeel porselein bij een vondstcomplex met materiaal uit de periode 1750-1840 op.³⁵ In een in de 19de eeuw gedempte waterput in een pand aan de Westerstraat is in 2011 een compleet kraakporseleinen bord gevonden, samen met nog enkele andere stuks porselein.³⁶ Bij een opgraving aan de Havenweg in 2015 is tussen afbraakpuin veel porselein aangetroffen, waaronder een compleet bordje van kraakporselein.³⁷ Deze afbraaklaag wordt geplaatst rond 1800. Het interessante aan dit soort relatief late vondstcomplexen is dat deze een beeld geven

34 Schrickx 2012, 49.

35 Duijn 2012b, 288-292.

36 Duijn 2012a, 26-29.

37 Duijn 2016.

van de porselein die in Enkhuizen in de 17de eeuw in omloop was. Vondstcomplexen uit de 17de eeuw zijn wat dat betreft onvolledig want men was zuinig op het kraakporselein waardoor dit duidelijk ondervertegenwoordigd is bij het afval.³⁸ De merkwaardige situatie doet zich dus voor dat 19de-eeuwse complexen van groot belang zijn voor het beeld van het porselein in de 17de eeuw.

38 Zie bijvoorbeeld een groot vondstcomplex uit 1600-1630 bij de opgraving aan de Paktuinen in 2013. Schrickx en Duijn 2016, 411-415.

6. Beantwoording onderzoeksvragen

1. Hoe ziet de bodemopbouw binnen het plangebied eruit? Uit welke tijd dateren de ophogingslagen? Is op deze locatie de wal uit de 14de eeuw aanwezig? Zo ja, hoe ziet de constructie van deze wal eruit?

Onder de bouwvoor bevond zich een afbraaklaag met veel puin en mortel van ongeveer 1 meter dik. Onder de afbraaklaag bevond zich een meer kleiige laag met wat schelpgruis, wellicht een vloer/loopniveau. De lagen eronder kunnen worden geïnterpreteerd als middeleeuwse ophogingslagen. De bodemopbouw is in kaart gebracht tot -1,65 NAP.

Over een wallichaam is door de beperkte ontgravingsdiepte niets te zeggen.

2. Zijn sporen of vondsten aanwezig van vóór de oudste bewoning op het perceel?

Doordat tot maximaal 1 meter diepte is gegraven, zijn geen sporen of vondsten uit de Middeleeuwen gevonden.

3. Wanneer is op het perceel voor het eerst een woonhuis gebouwd? Wat is de aard van deze bebouwing? Waren de woonhuizen direct (volledig) uitgevoerd in baksteen? Welke informatie geven de resten over de constructie en indeling van de huizen? Wanneer is het huis afgebroken? Is hierna nog een huis op het perceel gebouwd?

Op basis van historische kaarten kan worden gesteld dat het perceel in ieder geval vanaf de tweede helft van de 16de eeuw was bewoond. Het woonniveau uit de 16de en 17de is bij de opgraving niet aangesneden, want deze bevond zich dieper dan de bouwput. Rond 1800 is het pand afgebroken. Hierbij is ook het ondergrondse muurwerk afgebroken. In de periode hierna hoorde het terrein bij een huis aan de Breedstraat en stond langs de Hoogstraat een klein bijgebouw. Het enige spoor dat aan het pand kan worden verbonden, is een langwerpig uitbraakspoor. Wanneer ervan uit wordt gegaan dat hier de zuidelijke zijgevel van het pand heeft gestaan, was het gebouw minimaal 12 meter lang. Mogelijk zijn op een dieper niveau houten funderingen van het pand aanwezig.

4. Zijn resten aanwezig van het bijgebouw dat op de kadastrale kaart uit 1823 is afgebeeld? Wat was de functie van dit bijgebouw?

Van dit bijgebouw zijn geen sporen gevonden.

7. Literatuur

- Aken-Fehmers, M.S. van & L.A. Schledorn 2001: *Delfts aardewerk. Geschiedenis van een nationaal product. Deel II.*
- Besteman, J.C., 1990. North Holland AD 400-1200: turning tide or tide turning?, in J.C. Besteman/J.M. Bos/H.A. Heidinga (eds.), *Medieval Archaeology in the Netherlands. Studies presented to H.H. van Regteren Altena.*
- Boon, P., 1991: Voorland en inlagen. De Westfriese strijd tegen het buitenwater, in *West-Frieslands Oud en Nieuw* 58, 78-111.
- Duijn, D.M., 2011: *Het verhaal van een West-Friese Wereldstad. Een onderzoek naar de opkomst, bloei en neergang van Enkhuizen tot 1800 aan de hand van archeologische en historische bronnen* (Masterscriptie Universiteit van Amsterdam).
- Duijn, D.M., 2012a: *Aan weerszijden van de Westerstraat. Archeologische waarnemingen bij Westerstraat 28 en 113 in Enkhuizen.* West-Friese Archeologische Rapporten 43.
- Duijn, D.M., 2012b: *Huis en haven onder de straat. Archeologisch onderzoek tijdens rioolwerkzaamheden van de Noorder Havendijk tot de Compagniesbrug in Enkhuizen.* West-Friese Archeologische Rapporten 46.
- Duijn, D.M., 2016: *Een prehistorische akker onder een laat 16de-eeuwse wijk . Archeologisch onderzoek op het perceel Burgwal 30 in Enkhuizen.* West-Friese Archeologische Rapporten 98.
- Duijn, D.M., 2016: *Een pakhuis met voorerf aan de Nieuwe Haven. Archeologisch onderzoek op het perceel Havenweg 26 in Enkhuizen.* West-Friese Archeologische Rapporten 101.
- IJzereef, G.F. & J.F. van Regteren Altena, 1991: Nederzettingen uit de Midden en Late Bronstijd bij Andijk en Bovenkarspel. In Fokkens, H. & N. Roymans, *Nederzettingen uit de Bronstijd en de Vroege IJzertijd in de Lage Landen.* Nederlandse Archeologische Rapporten 13.
- Kaneda, A., 2003: *Japanese porcelain in a Dutch archaeological context. An archaeological study of Hizen porcelain from the cesspits of Amsterdam, Alkmaar, Delft and 's-Hertogenbosch.*
- Mulder, E.F.J. de & J.H.A. Bosch, 1982: *Holocene stratigraphy, radio-carbon datings and palaeogeography of central and northern North-Holland (The Netherlands).* Mededelingen Rijks Geologische Dienst 36(3): 111-160.
- Mulder, E.F.J. de, M.C. Geluk, I. Ritsema, W.E. Westerhoff & T.E. Wong (red.), 2003: *De ondergrond van Nederland.* Geologie van Nederland 7. Nederlands Instituut voor Toegepaste Geowetenschappen TNO, Utrecht.
- Ostkamp, S., 2011: 'Krekels, kikkers en een lang en voorspoedig leven. De boeddhistisch-taoïstische belevingswereld in de huiskamer van de vroegmoderne Republiek', *Vormen uit Vuur* 212/213, 2-31.
- Ostkamp, S., 2014: 'The Dutch 17th-century porcelain trade from an archaeological perspective', in: J. van Campen en T. Eliëns (eds), *Chinese and Japanese porcelain from the Dutch Golden Age*, 53-85.
- Ostkamp, S., 2015: 'Enkele bijzondere porseleinvondsten', in: P.H.J.I. Ploegaert (ed.), *Rotterdam Timmerhuis. Archeologisch onderzoek tussen Rodezand en Haagseveer. Een dijk uit de 13e en de stedelijke ontwikkeling vanaf de 14e eeuw.* BOORrapporten 541, 454-474.
- Pijl-Ketel, C.L. van der (ed.), 1982: *The ceramic load of the 'Witte Leeuw' (1613).*
- Rinaldi, M., 1989: *Kraak porcelain. A moment in the history of trade.*
- Roessingh, W. & E. Lohof, 2011: *Bronstijdboeren op de kwelders. Archeologisch onderzoek in Enkhuizen- Kadijken.* ADC-monografie 11. ADC Archeoprojecten, Amersfoort.
- Schrickx, C.P., 2012: *Vijf eeuwen Vijzeltuin. Inventariserend archeologisch onderzoek binnen*

het plangebied De Vijzeltuin in Enkhuizen. West-Friese Archeologische Rapporten 25.

Schrickx, C.P. & D.M. Duijn, 2016: *Nouveau Riche aan de Nieuwe Haven. Archeologisch onderzoek naar woon- en pakhuizen en het kantoor van de WIC tussen de Paktuinen en Nieuwe Haven in Enkhuizen. West-Friese Archeologische Rapporten 87.*

Sjostrand, S. & Lok Lok bt. Syad Idrus, 2007: *The Wanli shipwreck and its ceramic cargo.*

Volker, T., 1971: *Porcelain and the Dutch East India Company, as recorded in the dagh-registers of Batavia castle, those of Hirado and Deshima and other contemporary papers 1602-1682. Mededelingen van het Rijksmuseum voor Volkenkunde 11.*

Vries, P.J., de, 2004: *De plattegronden van Enkhuizen. Van ganzenveer tot cd-rom.*

Walda, M., 2014: *'Daar het amoveren van gebouwen in deze dagen zo algemeen is'. The management of decline and demolition in the Dutch towns of Hoorn and Enkhuizen: a historical perspective (1650-1850). Scriptie Vrije Universiteit Amsterdam.*

Weerts, H.J.T., P. Cleveringa, J.H.J. Ebbing, F.D. de Lang & W.E. Westerhoff, 2000: *De lithostratigrafische indeling van Nederland. Formaties uit het Tertiair en Kwartair. TNOrapport 00-95-A. NITG-TNO, Utrecht.*

Willemsen, R., 1988: *Enkhuizen tijdens de Republiek. Een economisch-historisch onderzoek naar stad en samenleving van de 16de tot de 19de eeuw.*

Zwart, P.A.M., 1986: *Tussen Hel en Vagevuur. Historisch-topografisch handboek van Enkhuizen.*

Bijlage 1: determinatielijst keramiek

Vnr	Snr	Complex	Compl.dat.	Materiaal	C	Vorm	Type	Rand	Overig	Tot.	MAE	Objectdat.	Opmerkingen
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	Aziatisch porselein		bord	p-bor-	1	0	1	0	1600-1650	kraakporselein (antiek), Wanli-rand (hoort mogelijk bijeen ander bord)
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	Aziatisch porselein	C06	bord	p-bor-	0	1	1	1	1700-1800	Hollands landschap als pentekening, Qianlong
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	Aziatisch porselein		bord	p-bor-	0	1	1	1		Japans porselein, schotel
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	Aziatisch porselein		bord	p-bor-	2	3	5	1		Qianglong, 1 hoort bij V03
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	Aziatisch porselein		bord	p-bor-11	0	1	1	1	1650-1725	repetierend motief, veelhoekige vorm
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	Aziatisch porselein	C07	bord	p-bor-18	2	0	2	1	1600-1650	kraakporselein (antiek), groot model klapmuts, 1 scherf V02
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	Aziatisch porselein	C02	kom	p-kom-	1	0	1	1	1620-1640	Chinese figuren (onsterfelijken) en Chinese karakters als versiering
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	Aziatisch porselein	C08	kom	p-kom-	1	0	1	1	1700-1800	imari
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	Aziatisch porselein		kop	p-kop-	3	0	3	3		
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	Aziatisch porselein	C03	bord	p-bor-18	0	1	1	1	1600-1650	kraakporselein (antiek), secundaire doorboring, klapmuts
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	Aziatisch porselein	C04	bord	p-bor-	0	1	1	1	1600-1650	Swatow (antiek), vastgebakken zand aan standing
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	Aziatisch porselein	C05	bord	p-bor-18	0	3	3	1	1600-1650	kraakporselein (antiek), klapmutsen
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	Europees porselein		deksel	ep-dek-	1	0	1	1	1875-1925	bloemetjes
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	Europees porselein		isolator	-	1	0	1	1	na 1856	elektricitetsisolator, compleet
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	Europees porselein		kop	ep-kop-	0	1	1	1	1875-1925	bloemetjes
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	Europees porselein		kop	ep-kop-	0	1	1	1	1875-1925	
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	Europees porselein		bord	f-bor-	0	1	1	1	1675-1725	Delfts blauw, Chinees decor
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	faience		bord	f-bor-	7	6	13	7		Delfts blauw, divers
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	faience	C01	bord	f-bor-1	1	0	1	1	1675-1750	Delfts blauw met bruine rand, pauwenbord, kramgaatje
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	faience		bord	f-bor-6	1	0	1	1	1675-1750	Delfts blauw, repetierend motief
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	faience		indet	f-	0	1	1	1		Delfts blauw, bolle vorm
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	faience		kom	f-kom-1	1	0	1	1	1700-1800	Delfts blauw
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	faience		kop	f-kop-	1	0	1	1		Delfts blauw
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	faience		pispot	f-pis-	0	1	1	1		Delfts wit
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	faience		ploodschotel	f-plo-	1	0	1	1	1675-1750	Delfts wit
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	faience		vergiet	f-ver-	0	2	2	1	1700-1800	groot fragment, Delfts wit

1	0	aanleg algemeen	1700-1900	industrieel wit	bord	iw-bor-6	1	0	1	1	na 1863	merk societe ceramique maestricht
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	industrieel wit	bord	iw-bor-6	3	4	7	2	na 1863	1x merk societe ceramique maestricht
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	industrieel wit	dekseel	iw-dek-4	1	0	1	1		knop ontbreekt
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	industrieel wit	kop	iw-kop-	0	1	1	1		kop met oor, blindmerk cijfer
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	industrieel wit	kop	iw-kop-	1	0	1	1	1875-1925	van buiten groen met gouden oor
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	majolica	bord	m-bor-	1	4	5	3	1750-1800	late majolica borden, Friesland
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	roodbakker	bord	r-bor-	2	1	3	1	1700-1775	Nederrijns, achterzijde beroet
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	roodbakker	bord	r-bor-	0	1	1	1		met witte slijb en golflijn op vlag
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	roodbakker	bord	r-bor-12	1	0	1	1	1750-1850	slijblijnen op vlag
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	roodbakker	dekseel	r-dek-	1	0	1	1	1700-1800	
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	roodbakker	grape	r-gra-	1	0	1	1	1700-1800	BopZ-rand
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	roodbakker	indet	r-	2	16	18	2	1700-1800	1x zeer donker glazuur (Oosterhout?)
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	roodbakker	korn	r-kom-	1	0	1	1	1675-1750	inwendig gemarmerd, Fries
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	roodbakker	pot	r-pot-	1	0	1	1	1700-1800	
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	roodbakker	test	r-tes-	1	0	1	1		volledig geglazuurd, vierkante bak
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	roodbakker	vetvanger	r-vet-	1	0	1	1	1400-1600	opsplit
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	steengoed 2	fles	s2-fle-	1	0	1	1		mineraalwaterfles
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	steengoed 2	indet	s2-fle-	0	2	2	1		Westerwald
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	steengoed 2	indet	s2-fle-	0	1	1	1		
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	witbakker	bord	w-bor-	2	2	4	2	1800-1850	Duits (Frechen), beschildering rood, groen en bruin op geel
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	witbakker	grape	w-gra-	1	0	1	1	1700-1800	inw geel en uitw groen
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	witbakker	indet	w-	1	0	1	1	1700-1800	inw geel en uitw groen, hoge schouder, mogelijk theepot
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	witbakker	indet	w-	1	5	6	1	1700-1800	inw geel en uitw groen
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	witbakker	kachelpan	w-kap-	1	0	1	1	1700-1800	inw geel en uitw groen
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	witbakker	komfoor	w-kmf-	1	0	1	1	1700-1800	inw geel en uitw groen
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	witbakker	pot	w-pot-	1	0	1	1	1700-1800	inw geel en uitw groen, tuit, kleine pot
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	witbakker	test	w-tes-	1	0	1	1	1700-1800	inw geel en uitw groen, vierkante bak
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	pijpaarde	tabakspijp	-	1	0	1	1	1740-1760	9 gekroond, porseleine kwaliteit, Gouda, Claes Jansz Verby
1	0	aanleg algemeen	1700-1900	pijpaarde	tabakspijp	-	1	0	1	1	1860-1920	schelpenmotieven, fijne kwaliteit, Gouda

1	0	aanleg algemeen	1700-1900	pijpaarde		tabakspijp	-	1	0	1	1	1	1	1850-1925	fijn/porseleine kwaliteit
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	Aziatisch porselein	C01	bord	p-bor-	0	1	1	1	1	1	1680-1725	Kangxi-kraakporselein (antiek)
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	Aziatisch porselein	C02	bord	p-bor-	1	0	1	1	1	1	1600-1650	kraakporselein (antiek), zeer groot model
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	Aziatisch porselein	C05	bord	p-bor-	1	1	2	1	1	1	1700-1800	Qianlong
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	Aziatisch porselein		bord	p-bor-	0	2	2	0	1	1		schotel
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	Aziatisch porselein		bord	p-bor-6	1	0	1	1	1	1	1650-1725	kom, Kangxi, feniks
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	Aziatisch porselein	C04	kom	p-kom-	0	1	1	1	1	1	1675-1725	kapucijner
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	Aziatisch porselein		kop	p-kop-	1	0	1	1	1	1	1650-1800	Kangxi of Qianlong
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	Aziatisch porselein	C03	kop	p-kop-1	1	0	1	1	1	1	1600-1800	wandscherf martavaan?
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	Aziatisch steengoed		indet	s7-	0	1	1	1	1	1		Delfts blauw, Chinese mand, standing met secundaire doorboring
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	faience	C06	bord	f-bor-	0	1	1	1	1	1		Delfts blauw
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	faience		bord	f-bor-	3	2	5	3	1	1		Delfts blauw
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	faience		bord	f-bor-10	1	0	1	1	1	1		Delfts blauw, kramgaatje
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	faience	C07	bord	f-bor-6	1	0	1	1	1	1	1675-1750	Delfts blauw, landschap
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	faience		bord	f-bor-6	1	0	1	1	1	1		Delfts wit
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	faience		indet	f-	0	2	2	1	1	1		Delfts blauw
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	faience		kwispedoor	f-kwi-	1	0	1	1	1	1		Delfts wit
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	faience		pispot	f-pis-2	2	0	2	1	1	1		Delfts wit
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	faience		plooihotel	f-plo-	1	0	1	1	1	1		Delfts wit
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	faience		scheerbeekken	f-sbe-1	1	0	1	1	1	1	1700-1800	Delfts blauw, 2 ophanggaatjes
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	industrieel wit		bord	iw-bor-	1	0	1	1	1	1	1800-1900	gegolfd rand
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	industrieel wit		bord	iw-bor-	1	3	4	0	1	1	1800-1900	parelrand
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	industrieel wit		bord	iw-bor-3	1	0	1	1	1	1	1800-1900	
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	industrieel wit		bord	iw-bor-4	2	0	2	2	1	1	1800-1900	
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	majolica		bord	m-bor-	1	0	1	1	1	1	1750-1800	Fries, late majolica
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	majolica		bord	m-bor-	0	1	1	1	1	0	1750-1800	past aan V01
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	pijpaarde		tabakspijp	-	0	3	3	1	1	1	na 1798	steelfragmenten
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	roodbakend		bak	r-bak-6	1	0	1	1	1	1	1700-1750	BOZ-stempel
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	roodbakend		bord	r-bor-	2	1	3	2	1	1	1800-1850	Nederrijns
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	roodbakend		bord	r-bor-	2	1	3	2	1	1		gele silbversiering lijnen, golflijnen en bladerrank, productieplaats?

2	1	afvalconcentratie	1800-1850	roodbakkend	bord	r-bor-12	3	3	6	1	1800-1850	inwendig geel met groene golflijn op vlag, Duits
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	roodbakkend	deksele	r-dek-	1	0	1	1	na 1798	zeer donker glazuur
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	roodbakkend	grape	r-gra-	1	0	1	1	na 1798	BOZ-stempel
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	roodbakkend	grape	r-gra-	2	5	7	0		BOZ-randen, bodems met lage poten
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	roodbakkend	grape	r-gra-47	1	0	1	1		volledig geglaazuurd
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	roodbakkend	grape	r-gra-48	1	0	1	1		grote pan BoZ, rond sierstempel
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	roodbakkend	grape	r-gra-49	1	0	1	1		inw bodem geel
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	roodbakkend	grape	r-gra-51	1	0	1	1	na 1798	BOZ-stempel
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	roodbakkend	grape	r-gra-53	3	0	3	1		steilwandig, horizontaal oor
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	roodbakkend	indet	r-	4	0	4	4		grape of pot
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	roodbakkend	indet	r-	1	0	1	1		grape of pot, uitw silbversiering, inw bodem geel
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	roodbakkend	indet	r-	0	17	17	0		
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	roodbakkend	kachelpan	r-kap-	1	1	2	1		
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	roodbakkend	kom	r-kom-	3	1	4	2		Fries, inwendig gemarmerd
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	roodbakkend	komfoor	r-kmf-	0	4	4	1		
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	roodbakkend	komfoor	r-kmf-	1	0	1	1		zeer donker glazuur
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	roodbakkend	komfoor	r-kmf-	1	0	1	1		
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	roodbakkend	lekschaal	r-lek-	1	1	2	1		
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	roodbakkend	pot	r-pot-13	1	0	1	1		
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	steengoed 2	fles	s2-fle-	0	3	3	2		mineraalwaterflessen
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	steengoed 2	pot	s2-pot-	1	0	1	1		Westerwald
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	witbakkend	bord	w-bor-	2	1	3	2		Duits (Frechen), bruin, groen en geel met deels tekst
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	witbakkend	grape	w-gra-	1	0	1	1	1700-1800	inw geel en uitw groen
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	witbakkend	indet	w-	3	10	13	3	1700-1800	inw geel en uitw groen
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	witbakkend	kom	w-kom-	2	0	2	2	1700-1800	inw geel en uitw groen
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	witbakkend	pispot	w-pis-	2	0	2	1	1700-1800	inw geel en uitw groen
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	witbakkend	vergiëet	w-ver-	2	0	2	1	1700-1800	inw en uitw groen
2	1	afvalconcentratie	1800-1850	witbakkend	vuurstolp	w-vst-	1	0	1	1	1600-1650	opspit
3	0	puinlaag	1750-1850	Aziatisch porselein	bord	p-bor-	1	3	4	0	1600-1650	kraakporselein (antiek), hoort mogelijk bij ander bord
3	0	puinlaag	1750-1850	Aziatisch porselein	bord	p-bor-	5	6	11	5		Kangxi en Qianglong

3	0	puinlaag	1750-1850	Aziatisch porselein	C01	pot	p-pot-4	1	2	3	1	1650-1725	dekselvaas met lange lijzen, Kangxi fragment bord met tekst di, mogelijk patriottisch di = de 1e?
3	0	puinlaag	1750-1850	faience		bord	f-bor-	0	1	1	1		diverse borden, Delfts blauw
3	0	puinlaag	1750-1850	faience		bord	f-bor-	1	10	11	1		Delfts wit
3	0	puinlaag	1750-1850	faience		indet	f-	1	0	1	1	1800-1900	
3	0	puinlaag	1750-1850	industrieel wit		bord	iw-bor-	1	0	1	1	1600-1650	opsplit of antiek, compendiario
3	0	puinlaag	1750-1850	Italiaanse faience		bord	i-bor-	1	0	1	1	1600-1650	opsplit
3	0	puinlaag	1750-1850	majolica		bord	m-bor-	1	0	1	1	1700-1800	Fries
3	0	puinlaag	1750-1850	majolica		bord	m-bor-	1	0	1	1		
3	0	puinlaag	1750-1850	roodbakkend		deksel	r-dek-	1	0	1	1		
3	0	puinlaag	1750-1850	roodbakkend		grape	r-gra-	1	0	1	1		
3	0	puinlaag	1750-1850	roodbakkend		indet	r-	0	1	1	0		
3	0	puinlaag	1750-1850	steengoed 1		kan	s1-kan-	0	2	2	1	1350-1450	opsplit, Siegburg
3	0	puinlaag	1750-1850	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	2	2	2	1800-1850	1x Westerwald
3	0	puinlaag	1750-1850	witbakkend		bord	w-bor-	0	1	1	1		Duits
4	3	asplek	1800-1850	Aziatisch porselein	C02	bord	p-bor-	0	1	1	1	1650-1725	Kangxi, rand met ovalen en servetwerk, landschap
4	3	asplek	1800-1850	Aziatisch porselein	C03	bord	p-bor-	0	1	1	0	1600-1650	kraakporselein (antiek), hoort mogelijk bij 01-C07
4	3	asplek	1800-1850	Aziatisch porselein	C01	bord	p-bor-18	1	1	2	1	1600-1650	kraakporselein (antiek), klappmuts, 1 scherf V01
4	3	asplek	1800-1850	faience		bord	f-bor-	3	2	5	3	1700-1800	Delfts blauw
4	3	asplek	1800-1850	industrieel wit		bord	iw-bor-	0	1	1	1	1800-1900	
4	3	asplek	1800-1850	industrieel wit		bord	iw-bor-3	1	0	1	1	1800-1900	parelrand
4	3	asplek	1800-1850	roodbakkend		bloempot	r-blo-	0	1	1	1		ongeglazuurd, standring met gaten
4	3	asplek	1800-1850	roodbakkend		grape	r-gra-	1	0	1	1		BopZ
4	3	asplek	1800-1850	roodbakkend		indet	r-	0	6	6	0		
4	3	asplek	1800-1850	roodbakkend		pot	r-pot-	1	0	1	1	1700-1800	Fries, oor op rand, slijbversiering
4	3	asplek	1800-1850	steengoed 3	C04	kom	s3-kom-6	1	0	1	1	1750-1800	brownware, Engeland, 1 scherf uit V01
4	3	asplek	1800-1850	witbakkend		bord	w-bor-	2	0	2	1	1800-1850	geel op rood, tekst op vlak (MEIN), Duits
4	3	asplek	1800-1850	witbakkend		indet	w-	0	1	1	0		inw en uitw groen
4	3	asplek	1800-1850	witbakkend		ondersteek?	w-bor-	1	0	1	1	1700-1800	oor met duimdrukken , witte engobe en glazuur met bruine vlekken, Fries?
5	2	puinspoor	1750-1850	roodbakkend		indet	r-	0	1	1	1	1750-1850	familie rose
6	3	asplek	1800-1850	Aziatisch porselein	C01	bord	p-bor-	1	0	1	1	1750-1800	

6	3	asplek	1800-1850	Aziatisch porselein	C02	bord	p-bor-	4	4	8	2	1600-1650	kraakporselein (antiek), Wanli
6	3	asplek	1800-1850	Aziatisch porselein	C03	bord	p-bor-	0	1	1	1	1650-1725	Kangxi, schotel
6	3	asplek	1800-1850	Aziatisch porselein		bord	p-bor-	9	13	22	9		Kangxi en Qianglong
6	3	asplek	1800-1850	Aziatisch porselein		bord	p-bor-	1	0	1	1		familie rose?
6	3	asplek	1800-1850	Aziatisch porselein	C04	kop	p-kop-	1	0	1	1	1600-1650	kraakporselein (antiek)
6	3	asplek	1800-1850	Aziatisch porselein		kop	p-kop-	3	0	3	3		Kangxi en Qianglong
6	3	asplek	1800-1850	Europees porselein		bord	ep-bor-	1	0	1	1		schwibelmuster
6	3	asplek	1800-1850	faience		bord	f-bor-	0	1	1	1		tekst in paars: ...ij ...met ...je
6	3	asplek	1800-1850	faience		bord	f-bor-	11	17	28	11	1700-1800	Delfts blauw, divers
6	3	asplek	1800-1850	faience		bord	f-bor-1	1	0	1	1		Delfts blauw
6	3	asplek	1800-1850	faience		indet	f-	0	1	1	1		Delfts blauw
6	3	asplek	1800-1850	faience		zalfpot	f-zal-	1	0	1	1	1650-1750	wit
6	3	asplek	1800-1850	industrieel wit		bord	iw-bor-	4	5	9	2		1x handbeschilderd
6	3	asplek	1800-1850	industrieel wit		indet	iw-	0	4	4	0		
6	3	asplek	1800-1850	roodbakkend		bord	r-bor-	2	0	2	2	1800-1850	witte silb en beschildering in rood en bruin, Duits
6	3	asplek	1800-1850	roodbakkend		grape	r-gra-	2	0	2	2		BopZ
6	3	asplek	1800-1850	roodbakkend		indet	r-	3	8	11	2		grape of pot
6	3	asplek	1800-1850	roodbakkend		komfoor	r-kmf-	1	0	1	1		
6	3	asplek	1800-1850	roodbakkend		pot	r-pot-	1	0	1	1		
6	3	asplek	1800-1850	steengoed 2		indet	s2-	0	3	3	1		Westerwald
6	3	asplek	1800-1850	steengoed 2		pot	s2-pot-	1	0	1	1		Westerwald
6	3	asplek	1800-1850	witbakkend		bord	w-bor-	0	1	1	1	1800-1850	Duits
6	3	asplek	1800-1850	witbakkend		indet	w-	0	7	7	0	1700-1800	divers inw geel en uitw groen
8	0	aanleg	1700-1900	Aziatisch porselein	C03	bord	p-bor-	1	0	1	1	1600-1650	kraakporselein (antiek), Wanli
8	0	aanleg	1700-1900	Aziatisch porselein	C06	bord	p-bor-	1	1	2	1	1700-1800	Qianglong
8	0	aanleg	1700-1900	Aziatisch porselein		bord	p-bor-	0	2	2	0		divers
8	0	aanleg	1700-1900	Aziatisch porselein	C02	bord	p-bor-1	1	0	1	1		imari, Chinees
8	0	aanleg	1700-1900	faience		bord	f-bor-	3	6	9	3		Delfts blauw
8	0	aanleg	1700-1900	faience		bord	f-bor-6	1	0	1	1	1750-1825	paarse beschildering
8	0	aanleg	1700-1900	faience		indet	f-	0	1	1	1		Delfts blauw
8	0	aanleg	1700-1900	faience		kop	f-kop-	1	0	1	1	1675-1750	Delfts blauw

8	0	aanleg	1700-1900	faience	C01	vaas	f-va-	0	1	1	1	1	1	1	1	fragment van vaas van Delfts blauw, kaststel
8	0	aanleg	1700-1900	industrieel wit		bord	iw-bor-	0	1	1	1	0	1	0	1	blindmerk petrus regout maestricht
8	0	aanleg	1700-1900	industrieel wit		bord	iw-bor-1	1	0	1	1	1	1	1	1	rand met blauwe strepen
8	0	aanleg	1700-1900	industrieel wit		bord	iw-bor-11	1	0	1	1	1	1	1	1	handbeschilderd
8	0	aanleg	1700-1900	industrieel wit		bord	iw-bor-5	1	0	1	1	1	1	1	1	compleet, merk societe ceramique maestricht
8	0	aanleg	1700-1900	industrieel wit	C04	kop	iw-kop-1	1	0	1	1	1	1	1	1	Fries
8	0	aanleg	1700-1900	industrieel wit	C05	zalfpot	iw-zal-1	1	0	1	1	1	1	1	1	na 1863
8	0	aanleg	1700-1900	majolica		bord	m-bor-	1	0	1	1	1	1	1	1	
8	0	aanleg	1700-1900	roodbakkend		bakpan	r-bak-6	1	0	1	1	1	1	1	1	
8	0	aanleg	1700-1900	roodbakkend		grape	r-gra-	1	0	1	1	1	1	1	1	
8	0	aanleg	1700-1900	roodbakkend		indet	r-	1	1	2	1	1	1	1	1	
8	0	aanleg	1700-1900	roodbakkend		komfoor	r-kmf-	1	0	1	1	1	1	1	1	
8	0	aanleg	1700-1900	steengoed 2		indet	s2-	1	2	3	1	1	1	1	1	Westerwald
8	0	aanleg	1700-1900	witbakkend		bord	w-bor-	1	0	1	1	1	1	1	1	geel op donkerbruin, Duits, tekst op vlag
9	5	asplek	1800-1850	industrieel wit		bord	iw-bor-	2	1	3	1	1	1	1	1	parelrand
9	5	asplek	1800-1850	industrieel wit		kop	iw-kop-	1	0	1	1	1	1	1	1	
9	5	asplek	1800-1850	roodbakkend	C01	indet	r-	1	0	1	1	1	1	1	1	vermoedelijk pot, sibversiering, kramgaten
9	5	asplek	1800-1850	roodbakkend	C02	kom	r-kom-1	1	0	1	1	1	1	1	1	grote kom, gemarmerd inwendig, Fries, gekramd
9	5	asplek	1800-1850	roodbakkend		indet	r-	0	1	1	1	0	1	0	1	
10	1	afvalconcentratie		pijpaarde		tabakspijp	-	1	0	1	1	1	1	1	1	30 gekroond, Gouda, Teunis Kruijsheer, porseleine kwaliteit
11	0	laag 2	1750-1850	faience	C01	bord	f-bor-26	1	0	1	1	1	1	1	1	Delfts blauw, geplooid wand
11	0	laag 2	1750-1850	roodbakkend		test	r-tes-	1	0	1	1	1	1	1	1	vierkante bak, volledig geglazuurd
								224	252	476	243					

Bijlage 2: determinatielijst bouwkeramiek

Vnr	Snr	Complex	Complexdat.	BK	Materiaal	Vorm	n	MAE	Datering	Afmetingen	Opmerkingen
0	0			BK01	roodbakkend	plavuuis	1	1		168x165x25 mm	groen geglaazuurd
0	0			BK02	roodbakkend	plavuuis	1	1		165x164x26 mm	oranjegeel geglaazuurd
1	0	aanleg algemeen	1700-1900		faience	wandtegel	3	1			landschap in achthoek in blauw, mangaan
1	0	aanleg algemeen	1700-1900		faience	wandtegel	2	2			mangaan
1	0	aanleg algemeen	1700-1900		faience	wandtegel	1	1		130x?x10 mm	beestje, ossenkoppen
1	0	aanleg algemeen	1700-1900		faience	wandtegel	1	1		126x?x8 mm	landschap, spinnenkoppen
1	0	aanleg algemeen	1700-1900		faience	wandtegel	1	1			landschap, geen hoeken
1	0	aanleg algemeen	1700-1900		faience	wandtegel	2	1			landschap in cirkel, ossenkoppen
1	0	aanleg algemeen	1700-1900		majolica	wandtegel	4	3	1600-1650		fragmenten, pompadour
1	0	aanleg algemeen	1700-1900		majolica	wandtegel	1	1	1600-1650		fragment, kwadraat, veelkleurig
1	0	aanleg algemeen	1700-1900		majolica	wandtegel	1	1		130x?x13 mm	bloem in cirkel, veelkleurig
1	0	aanleg algemeen	1700-1900		majolica	wandtegel	1	1			ossekoppen, fruitschaal
1	0	aanleg algemeen	1700-1900		majolica	wandtegel	1	1			ossekop, schip?
1	0	aanleg algemeen	1700-1900		majolica	wandtegel	1	1			ornament, blauw
1	0	aanleg algemeen	1700-1900		majolica	wandtegel	1	1			soldaat in accolade met wanli
1	0	aanleg algemeen	1700-1900		majolica	wandtegel	2	1			fragment, paars ornament
1	0	aanleg algemeen	1700-1900		majolica	wandtegel	1	1			fragmenten, volledig wit en kinderspel
2	1	afvalconcentratie	1800-1850		faience	wandtegel	1	1			gemarmerd
2	1	afvalconcentratie	1800-1850		faience	wandtegel	6	2		128x?x10 mm	fragment, landschap
3	0	puinlaag	1750-1850		faience	wandtegel	1	1			fragment, pompadour
3	0	puinlaag	1750-1850		faience	wandtegel	1	1			compleet, maar zwaar beschadigd; gemarmerd
3	0	puinlaag	1750-1850		majolica	wandtegel	1	1	1600-1650		ossekoppen, marskramer
6	3	aspek	1800-1850		faience	wandtegel	1	1			fragment, ossenkop
6	3	aspek	1800-1850	BK01	majolica	wandtegel	1	1		128x128x10 mm	fragment, kleine ossenkop, zeemonster
6	3	aspek	1800-1850		majolica	wandtegel	1	1		131x?x12 mm	spinnenkoppen, landschap met waterput
6	3	aspek	1800-1850		majolica	wandtegel	1	1			fragment, ossenkop
7	4	puinspoor		BK01	faience	wandtegel	1	1		128x125x11 mm	spinnenkoppen, landschap met waterput
7	4	puinspoor			faience	wandtegel	1	1			fragment, spinnenkop, landschap met molen

Bijlage 3: determinatielijst metaal

Vnr	Complex	Complexdat.	M	Materiaal	Vorm	n	Datering	Afmetingen	Opmerkingen
1	aanleg algemeen	1700-1900		messaging	slotplaat	1		8,2x5,8	rechtthoekige plaat met uitsparingen en gaten
1	aanleg algemeen	1700-1900	M01	lood	keurlood	1		dia 3,5	vz: dubbelkoppige gekroonde adelaar, kz: incompl
1	aanleg algemeen	1700-1900		lood	keurlood	1		dia 1,6	gat in midden, stempel niet herkenbaar
1	aanleg algemeen	1700-1900		lood	keurlood	1		dia 1,6	half, met stempel
1	aanleg algemeen	1700-1900		lood	kogel	1		dia 1,8	
1	aanleg algemeen	1700-1900		lood	prop	8			fragment
1	aanleg algemeen	1700-1900		lood	steel?	1			
1	aanleg algemeen	1700-1900		koper	munt	1	1663	18 mm	duit West-Friesland
1	aanleg algemeen	1700-1900		koper	munt	1	1707?	22 mm	duit Holland
1	aanleg algemeen	1700-1900		koper	munt	1	1766	21 mm	duit Zeeland
1	aanleg algemeen	1700-1900		koper	munt	1	1702-1780	22 mm	duit Holland versleten
1	aanleg algemeen	1700-1900		koper	munt	1	1765	21 mm	duit West-Friesland
1	aanleg algemeen	1700-1900		koper	munt	1	1790	21 mm	VOC duit Utrecht
1	aanleg algemeen	1700-1900		koper	munt	1	1604-1626	18 mm	maagd in tuin erg dun waarschijnlijk 1604 of 1605
1	aanleg algemeen	1700-1900		koper	munt	1	1626	21 mm	duit West-Friesland
1	aanleg algemeen	1700-1900		koper	munt	1		20 mm	versleten duit Friesland?
1	aanleg algemeen	1700-1900		koper	munt	1	1766-1792	21 mm	duit Zeeland versleten
1	aanleg algemeen	1700-1900		koper	munt	1	1878	dia 2	leeuwencent
1	aanleg algemeen	1700-1900		messaging	ring	1		dia 3,3	
1	aanleg algemeen	1700-1900		messaging	knoop	1		dia 1,2	met bloemmotief
1	aanleg algemeen	1700-1900		messaging	gesp	1		L: 2,2	
1	aanleg algemeen	1700-1900		messaging	knoop	1		dia 1,5	zonder versiering, geen oog
1	aanleg algemeen	1700-1900		messaging	plaatje	2			1 sikkelvormig
8	aanleg algemeen	1700-1900		lood	prop	2			met mosselschelpen
8	aanleg algemeen	1700-1900		lood	plaatje	2			
8	aanleg algemeen	1700-1900		lood	indet	1			met gat
8	aanleg algemeen	1700-1900		messaging	ring	2			
8	aanleg algemeen	1700-1900		messaging	bel	1			heft
8	aanleg algemeen	1700-1900		messaging	?	1			indet

8	aanleg algemeen	1700-1900		koper	munt	1	1927				1 cent
8	aanleg algemeen	1700-1900		koper	munt	1	1878				1 cent
8	aanleg algemeen	1700-1900	M01	koper	munt	1	zj 1604-1605	dia 2,4			klimmende leeuw (hap eruit) duit Zutphen
8	aanleg algemeen	1700-1900		zilver	munt	1	1897	15 mm			10 cent Wilhelmina
8	aanleg algemeen	1700-1900		messing?	indet	1		dia 3,1			met gaatje, geen afbeelding
						45					

Bijlage 4: determinatielijst overig

Vnr	Snr	Complex	Compl.dat.	ID	Materiaal	Vorm	Typenr	Rand	Overig	Tot.	MAE	Objectdat.	Opmerkingen
1	0	aanleg algemeen	1700-1900		glas	lampenglas?	gl-	1	0	1	1	1800-1900	melkglas, kleine vorm
2	1	afvalconcentratie	1800-1850		glas	indet	gl-	0	2	2	1		loodglas, indet
4	3	asplek	1800-1850		glas	vensterglas	-	0	1	1	1		klein fragment
8	0	aanleg algemeen	1700-1900		glas	kelkglas	gl-ke-	0	1	1	1	1800-1900	loodglas
12	0	bovenlaag	1700-1900	B01	bot	knoop	-	1	0	1	1		benen knoop

